

Meerjarenprogramma Agenda Vitaal Platteland 2016-2019

Versie voor PS 7 december 2015

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	De Agenda Vitaal Platteland draagt bij aan Utrecht TOPregio.....	4
1.2	Een Meerjarenprogramma voor de komende vier jaar	4
1.3	Werkwijze totstandkoming van het Meerjarenprogramma	4
2	Het kader voor de Agenda Vitaal Platteland	5
2.1	Reikwijdte AVP	5
2.2	Financiën	5
2.3	De drie onderdelen van AVP	5
3	Waar staan we nu: de tot nu toe bereikte resultaten.....	6
3.1	Natuur, water en bodem	6
3.2	Landschap	7
3.3	Cultureel erfgoed	8
3.4	Landbouw	8
3.5	Recreatie	9
3.6	Leefbaarheid.....	10
4	De provinciebrede opgaven voor de Agenda Vitaal Platteland	11
4.1	Natuur, water en bodem	11
4.2	Bodemdaling	16
4.3	Landschap	17
4.4	Cultureel erfgoed	17
4.5	Landbouw	18
4.6	Recreatie	20
4.7	Leefbaarheid en Kleine kernen	21
4.8	Vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen	22
4.9	Energie	23
5	Integrale gebiedsgerichte opgaven.....	25
5.1	Van de Wilnisse Bovenlanden tot Groot Mijdrecht.....	25
5.2	Oostelijke Vechtplassen.....	25
5.3	Utrechtse Heuvelrug	26
5.4	Uiterwaarden Nederrijn	28
5.5	Grebbelinie	28
5.6	Stad – Landzone: recreatie, natuur, landbouw en gezondheid	28
5.7	LEADER-gebieden	30
6	Organisatie	31
6.1	Sturingsfilosofie	31
6.2	Werkwijze	31
6.3	Instrumenten.....	33
6.4	Monitoring en rapportage.....	33

6.5	Europa	33
7	De financiering	35
7.1	Nieuwe middelen	35
7.2	Programmabegroting (nieuwe programmering)	36
7.3	Doorlopend programma (verplichtingen en reserveringen)	38

1 Inleiding

1.1 De Agenda Vitaal Platteland draagt bij aan Utrecht TOPregio.

Utrecht heeft mooie landschappen met een grote diversiteit en beleefbare natuur met ruime recreatiemogelijkheden. Landbouw en landgoederen leveren hieraan een belangrijke bijdrage. Deze kwaliteiten maken onze provincie uniek binnen de Randstad. Onze centrale missie is UTRECHT TOPREGIO; oftewel, werken aan een blijvend aantrekkelijke provincie waar het goed wonen is, met een sterke economie, mooie (stads)landschappen en beleefbare cultuur en natuur. De Agenda Vitaal Platteland (AVP) levert een belangrijke bijdrage aan deze missie. AVP zorgt voor een belangrijk deel van de realisatie van het beleid voor het landelijk gebied. Met de aanpak via AVP geven we ook invulling aan de drie pijlers die we belangrijk vinden: Utrecht verbindt, transformeert en realiseert. Bij de uitvoering van de Agenda Vitaal Platteland zoeken we heel nadrukkelijk verbinding met de partners in de gebieden waar het moet gebeuren. Aan de transformatieopgave, bijvoorbeeld bij leegstand van agrarische bedrijfsgebouwen en bij energie, zal AVP bijdragen. En als het over realiseren gaat, dan is dit langlopende programma een voorbeeld van continuïteit in de uitvoering van een aantal belangrijke kerntaken, waarbij we flexibel inspelen op maatschappelijke veranderingen en veranderingen in het speelveld. In ons Coalitieakkoord 2015-2019, In Verbinding!, staat dan ook dat we het uitvoeringsprogramma AVP voortzetten.

1.2 Een Meerjarenprogramma voor de komende vier jaar

Om de aantrekkelijkheid van ons landelijk gebied te behouden en vergroten zijn wij in 2007 gestart met de Agenda Vitaal Platteland. In de Kaderdocumenten AVP 2007-2013 en AVP 2012-2015 zijn destijds de kaders voor het programma vastgelegd. Omdat het Kaderdocument 2012-2015 een looptijd heeft tot en met 2015, is het noodzakelijk om een nieuw document vast te stellen voor de periode vanaf 2016. Dit hoeft echter niet een nieuw Kaderdocument te zijn, de werkwijze zoals opgenomen in het Kaderdocument 2012-2015 wordt namelijk grotendeels voortgezet. Daarom hebben wij ervoor gekozen om voor de komende vier jaar een Meerjarenprogramma AVP op te stellen.

Het Meerjarenprogramma AVP 2016-2019 geeft inzicht in:

1. De opgaven (doelen) vanuit de beleidsthema's met een onderbouwing van de gemaakte keuzes. Ook wordt beschreven wat er in de AVP-periode 2012-2015 is bereikt.
2. De beschikbare middelen en financieringsvormen (Provincie, Europa, Rijk, derden) die worden ingezet voor het bereiken van de geformuleerde doelen.
3. De organisatie binnen AVP, waaronder de sturingsfilosofie en de werkwijze.

1.3 Werkwijze totstandkoming van het Meerjarenprogramma

Het opstellen van dit Meerjarenprogramma is een provinciale verantwoordelijkheid. Gekeken is naar wat al gerealiseerd is, welke bestuurlijke afspraken er gemaakt zijn, welke provinciale doelen prioriteit moeten krijgen en of er nieuwe ontwikkelingen zijn die een plaats moeten krijgen in het nieuwe programma. Het AVP-programma wordt voor een belangrijk deel uitgevoerd door de gebiedscommissies. Via de programmabureaus hebben de gebiedscommissies een belangrijke bijdrage geleverd aan het opstellen van het Meerjarenprogramma. Deze werkwijze is een voortzetting van de werkwijze die de afgelopen periode gehanteerd is en tot een breed gedragen programma heeft geleid. Samen met de gebiedspartners werkt de provincie aan de realisatie van een programma, waarbij ieder zijn eigen verantwoordelijkheid neemt om te komen tot een vitaal platteland.

2 Het kader voor de Agenda Vitaal Platteland

2.1 Reikwijdte AVP

In AVP werken we op integrale wijze aan de diverse thema's die van belang zijn voor een vitaal platteland. Het gaat om thema's die ook in de voorgaande jaren onderdeel waren van de AVP:

- Natuur, water en bodem
- Bodemdaling
- Landschap
- Cultureel erfgoed
- Landbouw
- Recreatie
- Leefbaarheid

Daarnaast hebben we in dit Meerjarenprogramma drie nieuwe thema's opgenomen:

- Vrijkomend agrarisch vastgoed
- Energie
- Kleine kernen

De AVP is gericht op de uitvoering van eenmalige fysieke maatregelen in het landelijk gebied; het is dus een investeringsprogramma. Het begrip 'uitvoering eenmalige fysieke maatregelen' omvat overigens niet alleen het daadwerkelijk uitvoeren, maar ook de werkzaamheden die nodig zijn om de uitvoering voor te bereiden (onderzoek, ontwerp, bestek etc.) en te begeleiden (communicatie, afstemming, overdracht naar beheer etc.).

In dit Meerjarenprogramma is per thema de beleidsopgave voor de periode 2016 t/m 2019 geformuleerd; zie hoofdstuk 4. Daarnaast is er een aantal gebieden waar de opgaven integraal worden opgepakt; deze staan beschreven in hoofdstuk 5.

Voor enkele thema's moeten nog nadere beleidskeuzen gemaakt worden en bekeken worden welke beleidsinstrumenten ingezet zullen worden. In die gevallen is nog niet aan te geven in hoeverre de uitvoering bij AVP zal worden ondergebracht. Dat geldt met name voor de "nieuwe" thema's, maar bijvoorbeeld ook voor het beleidsveld Recreatie. Daarom wordt voorzien in de mogelijkheid voor tussentijdse aanvulling van dit Meerjarenprogramma en zijn waar nodig en mogelijk procesafspraken geformuleerd.

2.2 Financiën

In de vorige AVP-periode (2012 t/m 2015) was een budget van 150 miljoen euro beschikbaar. Voor de periode 2016 t/m 2019 is € 200 miljoen beschikbaar. Het grootste deel daarvan (101 miljoen) zit overigens in doorlopende projecten; bijna € 99 miljoen is nieuw beschikbaar budget. Het overgrote deel hiervan is al op voorhand geprogrammeerd omdat de beschikbaarstelling ervan strikt is gekoppeld aan doelen. Ruim 13 miljoen is ge(her)programmeerd voor nieuwe initiatieven voor de diverse AVP-thema's. In hoofdstuk 7 is de financiering verder uitgewerkt.

2.3 De drie onderdelen van AVP

De AVP bestaat uit drie onderdelen: dit Meerjarenprogramma, de Gebiedsprogramma's en het Subsidiekader. Het Meerjarenprogramma AVP bevat de provinciale beleidsopgaven voor de diverse AVP-thema's, waar mogelijk integraal geformuleerd; dit is de inhoudelijke opdracht vanuit de beleidsafdelingen aan de afdeling Uitvoering Fysieke Leefomgeving (UFL). Daarnaast bevat het Meerjarenprogramma het financiële kader, de sturingsfilosofie en bijbehorende organisatiestructuur en wijze van monitoring en verantwoording.

Na vaststelling van het Meerjarenprogramma door PS zullen GS de gebiedscommissies vragen de beleidsopgaven te vertalen in Gebiedsprogramma's, met uitzondering van de beleidsopgaven die door de provincie zelf worden aangestuurd. In deze gebiedsprogramma's worden projecten opgenomen die zowel de provinciale als de gebiedsdoelen dienen. Hierbij wordt wel duidelijk aangegeven welke provinciale middelen voor welke provinciale doelen worden ingezet. In het gebiedsprogramma wordt duidelijk welke gebiedsdoelen gekoppeld kunnen worden aan de provinciale doelen. De gebiedsprogramma's worden voorgelegd aan de provincie en vastgesteld door GS. Het huidige provinciale subsidiekader voor de AVP, de Uitvoeringsverordening subsidie AVP en de POP-subsidieverordening, worden aangepast naar aanleiding van het Meerjarenprogramma.

3 Waar staan we nu: de tot nu toe bereikte resultaten

3.1 Natuur, water en bodem

Opgave 2012 – 2015 volgens Kaderdocument AVP

1. Opstellen realisatiestrategie voor Akkoord van Utrecht
2. Voorzetting en uitwerking gebiedsconvenanten en inrichtingsplannen
3. Realiseren ecoducten N226, 227 en N237
4. Kwaliteitsverbetering natuur in verdroogde gebieden
5. Uitvoeren KRW-maatregelen (Kaderrichtlijn Water)
6. Afremmen bodemdaling in veenweidegebied
7. Versterken robuuste eenheid Heuvelrug

Gerealiseerd

1. Opstellen realisatiestrategie voor Akkoord van Utrecht

Na het vaststellen van het Natuurpact met het Rijk (september 2013) was het mogelijk om de realisatiestrategie op te stellen: de in maart 2014 door PS vastgestelde Nota Uitvoering Grondstrategie realisatie Akkoord van Utrecht. Op basis hiervan hebben de gebiedscommissies een aanvullende opdracht gekregen. Hierin is een nadrukkelijk accent gelegd op het realiseren van internationale doelen (Natura 2000, Programma Aanpak Stikstof en Kaderrichtlijn water) en het uitvoeren van de Herstelplannen voor de Natuurbeschermingswetgebieden, essentieel om ook na 2015 stikstof gerelateerde vergunningen te kunnen verlenen aan (landbouw)bedrijven in de invloedssfeer van deze gebieden en PAS-gebieden. De herstelmaatregelen die vóór eind 2015 gerealiseerd moesten worden, zijn afgerond. Daarnaast is in een aantal gebieden gestart met de realisatie van met name de internationaal beschermde natuur (Oostelijke Vechtplassen, Botshol, Binnenveld).

Eind 2013 is tussen Rijk en de provincies het Natuurpact overeengekomen. Ter uitvoering daarvan hebben de gebiedscommissies een aanvullende opdracht gekregen. Deze omvat onder meer de verkoop van grond voor € 7 mln. per jaar. Deze middelen zijn nodig om de internationale verplichtingen te kunnen realiseren. Tot op heden is deze verkooptakstelling gerealiseerd.

2. Voorzetting en uitwerking gebiedsconvenanten en inrichtingsplannen

Een belangrijk deel van de AVP-doelen wordt gerealiseerd via integrale gebiedsprojecten. In Utrecht-West zijn dat Groot Wilnis-Vinkeveen, Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen, Wilnis Bovenlanden, Marickenland, Bethunepolder en Groot Mijdrecht Noord. In Utrecht-Oost zijn dat bijvoorbeeld Uiterwaarden Nederrijn en Binnenveld. Tot slot heeft de provincie met 8 landgoederen convenanten afgesloten die bijdragen aan diverse AVP-doelen.

In alle integrale gebiedsprojecten is voortgang geboekt met de (voorbereiding van de) inrichting en grondverwerving/functieverandering. Een aantal mijlpalen: In Groot Wilnis-Vinkeveen is in 2014 de inrichting van het natuurgebied de Grote Sniep, fase 1 (17 ha) afgerond, grotendeels op particuliere eigendom. Deze eigenaar heeft tevens een torenrestaurant met uitzicht op dit natuurgebied gerealiseerd. Bovendien is 4 ha nieuwe natuur gerealiseerd als buffer rondom het NB-wetgebied Armenland Ruwiel. In de Wilnis Bovenlanden is gestart met de inrichting van 265 ha natuur op grond van Staatsbosbeheer en 2 agrariërs. Deze 2 agrariërs worden natuurondernemers in het gebied. Groot Wilnis-Vinkeveen en de Bovenlanden zijn verbonden via een faunapassage onder de N212.

De uitvoering van het project Uiterwaarden Nederrijn vindt in nauwe afstemming plaats met Rijkswaterstaat, die hier werkt aan "Ruimte voor de Rivier". In de Elster Buitenwaard is een grote aankoop gedaan, waarvoor een inrichtingsplan in voorbereiding is. Het hiernaast gelegen deelgebied Machinistenschool is al ingericht. De inrichting van de Palmerswaard kan bijna worden aanbesteed en het gebied Vogelenzang is nagenoeg gereed.

In het kader van het convenant De Boom heeft een grote grondruil plaatsgevonden, waardoor natuur kan worden ingericht. In samenhang hiermee is de kavelruil Modderbeek afgerond, wat de weg vrij heeft gemaakt voor een ecologische inrichting van de Modderbeek, hetgeen ook een Kaderrichtlijn Water (KRW)-maatregel is.

3. Realiseren ecoducten N226, N227 en N237

Eind 2015 is de aanbesteding van ecoduct N226 opgestart, het ecoduct N227 is al aanbesteed en voor het ecoduct N237 hebben alle betrokken partijen ingestemd met het ontwerp. In het verlengde van de passage bij de N237 heeft de gemeente Utrecht een ecopassage in voorbereiding over de Biltse Rading. Vanwege de ligging in de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt een besluit over de haalbaarheid van dit ecoduct mede op basis van een zogenoemde 'Heritage Impact Assessment' genomen.

4. Kwaliteitsverbetering natuur in verdroogde gebieden

In de loop van de AVP-periode 2012-2015 is duidelijk geworden welke maatregelen waar effectief zijn om de verdroging te bestrijden en waar maatregelen niet meer nodig zijn. Een groot deel van deze maatregelen is inmiddels uitgevoerd of wordt in 2016 afgerond. Voor de Natura-2000-gebieden zijn gebiedsanalyses gemaakt, die de basis vormen voor de beheerplannen en de uitvoering daarvan in de komende AVP-periode. Financiering daarvan vindt mede plaats vanuit de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

5. Uitvoeren KRW-maatregelen (Kaderrichtlijn Water)

Bij het uitvoeren van de KRW-maatregelen wordt nauw samengewerkt met de waterschappen. De KRW-opgave krijgt vooral gestalte in het Bekenprogramma Gelderse Vallei, het programma natuurvriendelijke oevers Kromme Rijn, natuurvriendelijke oevers in Utrecht-West en baggeren in Demmerik (als onderdeel van de regeling waterkwaliteitsbaggeren in Groot Wilnis-Vinkeveen).

Daarnaast is vanuit AVP en LaMi een aantal KRW-projecten in de landbouw uitgevoerd, gericht op het verminderen van emissies van nutriënten (kringlooplandbouw) en gewasbeschermingsmiddelen en het verbeteren van de kwaliteit van sloten. Via LaMi zijn de resultaten van deze projecten verspreid onder de boeren. Hierdoor is er draagvlak ontstaan om de komende jaren met watermaatregelen aan de slag te gaan.

6. Afremmen bodemdaling in veenweidegebied

Er is zowel gewerkt aan Nota Ruimte veenweideprojecten (Groot Wilnis-Vinkeveen en Maarseveen Westbroek) als aan praktijkonderzoek. Zo is voor Groot Wilnis-Vinkeveen, na positieve onderzoeksresultaten, een subsidieregeling voor onderwaterdrainage in het leven geroepen. Het realiseren van natuur op veelal de laagste delen in Groot Wilnis-Vinkeveen (Peilvak 9) draagt ook bij aan het afremmen van bodemdaling. Onder coördinatie van het Veenweide Innovatiecentrum (VIC) zijn tal van praktijkonderzoeken/innovatieprojecten geïnitieerd en uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld onderzoek rietteelt in relatie tot waterbeheer, project "Modelpolder, Sturen met water" en een pilot Cranberry-teelt.

7. Versterken robuuste eenheid Heuvelrug

Het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug wordt voortgezet en is conform het Ontwikkel- en Beheerplan NPUH A12-A28 uitgebreid met het gebied tussen de A12 en de A28. Dit draagt, tezamen met de landgoed-convenanten en de aanleg van de ecoducten N226 en N227 bij aan het versterken van een robuuste eenheid.

3.2 Landschap

Opgave 2012 – 2015 volgens Kaderdocument AVP

1. Continuering van beheer van landschapselementen
2. Meekoppeling bij realisatie van andere doelstellingen

Gerealiseerd

1. Continuering beheer landschapselementen

De regeling voor beheer van kleine landschapselementen is in 2013 opgenomen in de subsidieregeling voor agrarisch natuurbeheer. Veel voorkomende aanvragen zijn voor knotbomen en singels. Daarnaast zijn bijvoorbeeld bomenrijen, poelen en hoogstamboomgaarden gesubsidieerd.

2. Meekoppeling bij realisatie van andere doelstellingen

De gebiedscommissies hebben aan de hand van de Kwaliteitsgidsen Landschap een start gemaakt met het benutten van kansen voor het meekoppelen van de opgaven van het landschap in projecten voor andere thema's.

Gebiedscoöperatie O-gen heeft samen met de gemeenten kwaliteitsbladen gemaakt als uitwerking van de kwaliteitsgidsen. Mede op basis van ervaringen die in projecten zijn opgedaan heeft de provincie per gebied een Leeswijzer Landschap gemaakt, een handzame samenvatting van de betreffende Kwaliteitsgids, bedoeld om de toepassing daarvan in de praktijk te vergemakkelijken.

In Utrecht-West is gewerkt aan het opzetten van een hoogstambrigade, die hoogstamfruit snoeit. En op een drietal plekken wordt het aantal meters bodemdaling zichtbaar gemaakt op punten waar recreanten langs komen. Recreatieondernemers in het Utrechtse deel van het Groene Hart worden opgeleid tot Gastheren van het Landschap, om de recreanten en toeristen over het landschap te kunnen vertellen.

3.3 Cultureel erfgoed

Opgave 2012 – 2015 volgens Kaderdocument AVP

1. Behouden, zichtbaar en beleefbaar maken van militair erfgoed: de Nieuwe Hollandse Waterlinie (inclusief Fort Vechten en Castellum Fectio) en de Grebbelinie
2. gebiedsontwikkeling van de Laagte van Pijnenburg en Stichtse Lustwarande
3. Kansen benutten in Utrecht-West

Gerealiseerd

1. Behouden, zichtbaar en beleefbaar maken van militair erfgoed: de Nieuwe Hollandse Waterlinie (inclusief Fort Vechten en Castellum Fectio) en de Grebbelinie

In het kader van het programma Nieuwe Hollandse Waterlinie is het Streektransferium A27 gerealiseerd, zijn het Werk aan de Groeneweg en Fort 't Hemeltje herontwikkeld en zijn recreatieve routes en voorzieningen gerealiseerd, waaronder de fietsbrug nabij de Plofsluis, realisatie van de nieuwe Heemstedse Brug en inrichting van het Waalsebos en Verdrongen bos. Een belangrijke mijlpaal is de realisatie van het Waterliniemuseum op Fort Vechten. Bovendien zijn de contouren van Castellum Fectio door middel van een 640 m lang kunstwerk zichtbaar gemaakt.

In het kader van het programma "Grebbelinie boven water" zijn diverse coupures, Fort Daatselaar, het Hoornwerk aan de voet van de Grebbeberg, de Duitse bunker aan de Langesteeg bij Leusden en Fort aan de Buursteeg hersteld. Voor dit laatste fort wordt samen met een groot aantal partijen gewerkt aan een bezoekerscentrum.

2. Gebiedsontwikkeling van de Laagte van Pijnenburg en Stichtse Lustwarande

De Laagte van Pijnenburg is aangewezen als 'buitenplaatsbiotoop' waardoor de bescherming van de buitenplaatsen actiever ter hand wordt genomen. Het gebied is onderdeel van het Nationaal Natuurnetwerk, waarmee de voorwaarden zijn gecreëerd voor het behouden en versterken van de natuurwaarden.

Het project Stichtse Lustwarande borduurde voort op het gelijknamige Agenda 2010 project. Een aantal deelprojecten is voortgezet onder AVP-vlag en inmiddels ook afgerond, zoals herstel van de sprengen in Driebergen en het mindervalidenpad bij landgoed Broekhuizen.

3. Kansen benutten in Utrecht-West

Bij Slot Zuylen is het Koetshuis gerestaureerd en is een informatiecentrum geopend. Dit is uitgevoerd met middelen uit de periode voor 2012.

Het ontbrekende deel in Utrecht van het Oude Hollandse Waterlinie wandelpad is gerealiseerd.

Er is afgestemd met de afdeling Wegen om de Linie van Linschoten zichtbaar te maken bij werkzaamheden aan de N204. Uitvoering hiervan gaat pas plaatsvinden in 2017.

3.4 Landbouw

Opgave 2012 – 2015 volgens Kaderdocument AVP

1. Agrarische structuurversterking, mede in samenhang met andere prioritaire opgaven (bijvoorbeeld het Akkoord van Utrecht, Binnenveld, Groot Wilnis-Vinkeveen)
2. Afronden van de laatste Landinrichtingsprojecten (RAK Kromme Rijn en Noorderpark).

3. Stimuleren van innovatie, duurzaam ondernemen en energieprojecten

Gerealiseerd

1. Agrarische structuurversterking mede in samenhang met andere prioritaire opgaven

Landbouwstructuurversterking krijgt vooral inhoud in de integrale gebiedsprojecten. Eind 2013 is gestart met een nieuwe aanpak: Verkavelen voor Groei, een door LTO, DLG en het Kadaster ontwikkelde werkwijze waarbij alle betrokken grondeigenaren en gebruikers tegelijk aan tafel zitten. Hiermee kan in relatief korte tijd zowel worden bijgedragen aan de natuurdoelen als een flinke verbetering van de landbouwstructuur van een gebied worden bereikt. In Utrecht-West zijn 2 projecten afgerond: in peilvak 9 en Oukoop-Noord in Groot Wilnis-Vinkeveen (landbouw en natuur en afremmen bodemdaling) en in Zegveld-Noord (landbouw en afremmen bodemdaling). Daarnaast hebben er verschillende “gewone” vrijwillige kavelruilen plaatsgevonden, zowel in Utrecht-Oost als Utrecht-West, zoals de kavelruil Modderbeek, hiervóór al genoemd (natuur en landbouw), de kavelruil Grote Fliert (landbouw), de kavelruil Laakzone (recreatie, natuur, landbouw), de kavelruil Kanaaldijk (natuur, landbouw), en de kavelruil Linschoterwaard (landbouw).

2. Afronden landinrichtingsprojecten

De Herinrichting Noorderpark en de RAK (Ruilverkaveling met Administratief Karakter) Kromme Rijnstreek zijn afgerond.

3. Stimuleren van innovatie, duurzaam ondernemen en energieprojecten landbouw

In 2013 is het bureau Landbouw en Milieu LaMi onderdeel gaan uitmaken van het AVP-programma en zijn de LaMi-medewerkers ondergebracht bij de AVP-programmabureaus. Hiermee zijn de activiteiten van LaMi en van de programmabureaus optimaal geïntegreerd. Er is veelal gewerkt met studiegroepen en demonstratiebedrijven, ook is onderzoek gedaan naar haalbare en betaalbare maatregelen (onder andere vrijloopstallen en co-mest-vergisting). De nadruk lag op het praktisch maken van nieuwe en innovatieve maatregelen en het in groepen verkennen van nieuwe managementstrategieën. De projecten Duurzaam Bodembeheer Oost en Duurzaam Bodembeheer West hebben laten zien dat de kringloop-aanpak kan leiden tot aanzienlijke vermindering van emissies. In de fruitteelt zijn telers aan de slag gegaan met de toepassing van biodiversiteit in de bedrijfsvoering. In studiegroep verband leren boeren van elkaar hoe ze energie kunnen besparen. Daarnaast is er een aantal haalbaarheidsonderzoeken ondersteund, gericht op nieuwe technieken voor de productie van duurzame energie. Tot slot is vanuit verschillende “losse” energieprojecten toegewerkt naar het programma “Naar een energie-neutrale melkveehouderij”, dat eind 2015 in uitvoering is gegaan.

3.5 Recreatie

Opgave 2012 – 2015 volgens Kaderdocument AVP

1. Herijking en uitvoering van de RodS (Recreatie om de Stad)-opgave rondom de stad Utrecht.
2. Realiseren van een belangrijk deel van de Groenblauwe structuur Amersfoort (incl. Vathorst Noord) en de Laakzone
3. Gefaseerde uitvoering van provinciale bijdrage aan realisatie recreatiedeel van Marickenland
4. Poorten/TOP's (Toeristische Overstappunten) en recreatieve routes

Gerealiseerd

1. Herijking en uitvoering van de RodS-opgave rondom de stad Utrecht

In samenspraak met de gebiedspartijen is bekeken in hoeverre en met welke alternatieve financieringsconstructies de (al gerealiseerde en geplande) recreatieve groengebieden toch aangelegd en beheerd kunnen worden, ondanks de stopzetting van de rijksfinanciering. Er is duidelijkheid gekomen over de beschikbare grond en er zijn beheerafspraken gemaakt voor de al ingerichte gebieden.

De afgelopen periode heeft de Stuurgroep RodS Utrecht de inrichting van Wielrevelt en het Hamlaan-gebied in Haarzuilens gerealiseerd. De uitvoering van parkbos De Haar en het IJsselsteinsebos is gestart. De realisatie van De Rivier in Haarzuilens en de fietspaden en de noordwesthoek van het Hollandse IJsselgebied zijn in voor-

bereiding.

2. Groenblauwe structuur Amersfoort en de Laakzone

In het programma Groenblauwe structuur Amersfoort zijn de projecten Maatweg, Park Randenbroek en Waterwingebied afgerond, Vathorst Noord is in voorbereiding.

In het project Laakzone is de rivier de Laak verbreed ten behoeve van natuurvriendelijke oevers en kanoroutes, zijn kades verlegd en opgehoogd en fiets- en wandelpaden aangelegd.

3. Gefaseerde uitvoering van provinciale bijdrage aan realisatie recreatiedeel van Marickeland

De samenhangende ontwikkeling van natuur en recreatie in Marickeland en woningbouw in Marickenzijde is gestagneerd. Dit is veroorzaakt door de vernietiging van het bestemmingsplan door de Raad van State voor de groene functies, de onzekerheid over de natuurfinanciering en de stagnatie in de woningbouw. Partijen hebben wel de intentie uitgesproken verder te willen met de ontwikkeling.

4. Poorten/TOP's en recreatieve routes

In 2013 zijn de gebiedscommissies gestart met het stimuleren van de aanleg van een netwerk van TOP's en Poorten. Inmiddels zijn er 12 TOP's in Utrecht-Oost en 3 Poorten en 7 TOP's in Utrecht-West gerealiseerd. Verder is het provinciale fietsknooppuntensysteem geoptimaliseerd en zijn alle geplande wandelpaden grotendeels gerealiseerd. In een groot deel van Utrecht-West is een wandelknooppuntensysteem aangelegd; de rest van Utrecht-West volgt in 2016. Inmiddels zijn er in de provincie meer dan 25 Klompenpaden.

3.6 Leefbaarheid

Opgave 2012 – 2015 volgens Kaderdocument AVP

1. Afronden van de LEADER-projecten
2. Opgaven vanuit komend POP-3 uitwerken zodra de richting hiervan bekend is

Gerealiseerd

1. Afronden LEADER-projecten

LEADER is succesvol afgerond. In de twee LEADER-gebieden (Weidse Veenweiden en Kromme Rijn) zijn 70 projecten gerealiseerd met een totale investering van € 15 mln. met ruim 4 mln. aan EU-subsidies. Hiermee is een stevige impuls gegeven aan de samenwerking in deze gebieden, met name op de thema's plattelandstourisme en kleine kernen. Dit biedt ook een goede basis voor de volgende LEADER-periode.

2. Opgaven vanuit POP3 uitwerken

POP3 is goedgekeurd door de Europese Commissie. In het nieuwe POP3 zijn 2 nieuwe LEADER-gebieden geselecteerd: LEADER Oost en LEADER Weidse Veenweiden. De Lokale Actiegroepen voor deze gebieden zijn ingesteld. Door beide gebieden zijn LEADER-ontwikkelingsstrategieën ontwikkeld.

4 De provinciebrede opgaven voor de Agenda Vitaal Platteland

4.1 Natuur, water en bodem

De provincie Utrecht kent een grote variatie in landschappen en daar voorkomende plant- en diersoorten. Deze diversiteit in natuur en landschap draagt bij aan Utrecht als TOP-regio. De variatie is voor een belangrijk deel te danken aan de variatie in de bodem- en watersystemen. De opgaven voor de thema's natuur, water en bodem hangen sterk met elkaar samen. Deze drie thema's zijn daarom in deze paragraaf bij elkaar beschreven. Voor het thema water is hiernaast ook sprake van een autonome opgave voor kwaliteit en kwantiteit, die dus niet enkel is gekoppeld aan de natuuropgave. Hierbij gaat het vooral om vereisten vanuit de Kaderrichtlijn water (KRW) voor schoon oppervlakte- en grondwater in de waterlichamen en de gerelateerde opgave in het overige water.

Met ons natuur- en waterbeleid leveren we ook een bijdrage aan de recreatiemogelijkheden, natuurbeleving, landbouw en de algemene leefkwaliteit in de provincie. Realisatie van de doelstellingen voor de fysieke leefomgeving moet zoveel mogelijk plaatsvinden in een onderlinge samenhang en met koppeling aan andere doelen, zoals waterveiligheid en recreatie. Bij de opgaven voor het realiseren van onze natuurdoelen gaat het zowel om de kwantiteit (realisatie Natuurnetwerk Nederland) als om de kwaliteit en om beleving van de natuur. Deze drie onderdelen worden hierna verder toegelicht. Verder besteden we aandacht aan de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater vanuit het waterbeleid voor de KRW en het overige water. In paragraaf 4.2 besteden we ook aandacht aan het omgaan met de gevolgen van bodemdaling. Deze gevolgen strekken zich uit over de AVP-thema's natuur, water, recreatie en landbouw, maar ook over vraagstukken rondom leefbaarheid en Ruimtelijke ordening.

Realisatie Natuurnetwerk Nederland

Doel

Realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) volgens het Akkoord van Utrecht (2011). Voldoen aan de Kaderrichtlijn water, PAS- en Natura 2000-doelen.

Toelichting

Het NNN (voorheen de EHS) is een samenhangend netwerk van bestaande en nieuwe natuurgebieden. Het is het belangrijkste middel om de biodiversiteit te behouden. De natuurbeschermingswetgebieden, zijnde de Natura 2000-gebieden en de Beschermden Natuurmonumenten maken onderdeel uit van het Natuurnetwerk Nederland. Om te voldoen aan het Akkoord van Utrecht moet vanaf 2015 nog 1.195 hectare een natuurfunctie krijgen. Dit kan door het aankopen van grond door de provincie met vervolgens doorverkoop aan een natuurbeheerder, door (begeleiding van) aankoop door een eindbeheerder of via subsidie voor functiewijziging via particulier natuurbeheer. Vanaf 2015 moeten binnen het NNN nog 3.831 hectares worden ingericht als natuurgebied. Wij geven binnen deze opgave de allerhoogste prioriteit aan de realisatie van de doelen van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water (KRW), inclusief de herstelmaatregelen die nodig zijn voor het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Het totale Natuurnetwerk Nederland moet in 2027 zijn gerealiseerd. De opgaven voor de eerste periode van het PAS moeten in 2021 zijn afgerond. Zie verder hierna in onder het kopje PAS: Programma Aanpak Stikstof.

Een belangrijk deel van de natuuropgaven wordt gerealiseerd als onderdeel van de integrale gebiedsprogramma's en -projecten. Wij verbinden natuurgebieden op de meest kansrijke locaties. Daarvoor worden ontsnipperingsmaatregelen genomen, zoals de aanleg van faunapassages en ecoducten.

Verder zijn binnen het Natuurnetwerk Nederland volgens het Akkoord van Utrecht 3000 hectares begrensd als Groene Contour. Deze hectares zijn van belang voor het functioneren van het Natuurnetwerk Nederland. Ze maken nog geen onderdeel uit van het NNN, maar worden wel beschermd tegen grote onomkeerbare ingrepen. Binnen de Groene Contour is het mogelijk om op vrijwillige basis, met vernieuwende arrangementen, natuur te ontwikkelen. De realisatie van de Groene Contour is afhankelijk van initiatieven en middelen van derden, waarbij we als provincie mee willen denken in alternatieve constructies of verdienmodellen. Als in de Groene Contour nieuwe natuur is gerealiseerd dan worden deze gronden in het NNN gebracht en overeenkomstig beheerd.

Aanpak

Wij verzoeken de gebiedscommissies om het realiseren van de natuuropgave, zoals vastgelegd in de notitie Aanvulling AVP Gebiedsprogramma's 2014, verder invulling te geven. Het gaat hierbij nog om de volgende oppervlakten (in ha's):

	Oost	West	Totaal
Verwerving/functieverandering	431	764	1.195
Inrichting	2.570	1.261	3.831

Voor de realisatie geldt de volgende planning:

Internationaal		Provinciaal
N2000-gebieden (2021)	KRW-gebieden binnen EHS met verwervingsopgave (overig; 2021)	Beschermde natuurmonumenten (2015/ deels2021)
Utrecht west		
Oostelijke Vechtplassen	Demmerik	Schraallanden Utrecht West: Armenland Ruwiel, Kamerik Teylingens (en Demmerikse Kade)
Schraallanden van De Meije	Veldwetering in De Bovenlanden	Oeverlanden Winkel*
Uiterwaarden Lek	Grecht/Kamerikse Nessen	Oeverlanden Gein, Aa en Angstel*
Botshol*		Kamerikse Nessen*
		Moerasterreinen Bijleveld*
Gelderse Vallei - Heuvelrug Kromme Rijn		
Uiterwaarden Nederrijn	Beken Gelderse Vallei	Meeuwenkampje
Kolland en Overlangbroek	Kromme Rijn	Schoolsteegbosjes
Binnenveld**		Groot Zandbrink
Eemmeer en zuidoever Gooimeer*		Raaphof*

* geen verwervings- of functieveranderingsopgave.

** in het Akkoord van Utrecht is voor het Binnenveld een p.m.-post opgenomen. Over de uiteindelijke omvang van het in het Binnenveld te realiseren areaal EHS wordt een besluit genomen o.b.v. een voorstel van de Stuurgroep Binnenveld.

De gebiedscommissies krijgen de opdracht op basis van bovenstaande planning de realisatieopgave planmatig uit te werken in aankoop- en ruilplannen dan wel in plannen voor (het stimuleren van) particulier natuurbeheer of andere vormen van zelfrealisatie door particulieren (of organisaties). Wij verwachten daarbij dat er door de gebieden samen gemiddeld jaarlijks 125-150 hectare nieuwe natuur wordt aangekocht of omgezet in particulier natuurbeheer. Zelfrealisatie door particulieren, zonder verwerving door de provincie heeft onze voorkeur. De gebiedscommissies dienen hier op te sturen.

De vastgestelde beheerplannen voor Natura 2000, de Stroomgebiedbeheerplannen van de KRW, het PAS-programma en de vastgestelde herstelplannen voor de beschermde natuurmonumenten zijn leidend voor de ontwikkeling van deze beschermde gebieden. Voor alle andere natuurterreinen is het Natuurbeheerplan leidend. De inrichting van terreinen moet zodanig zijn dat daarmee de realisatie van de natuurdoelen haalbaar is en tegelijkertijd het beheer ook op de lange termijn effectief en efficiënt kan worden uitgevoerd. Inrichtingsplannen dienen expliciet in te gaan op de te verwachten beheerkosten.

Wij vragen de gebiedscommissies het realiseren van de natuur binnen de Groene Contour door de markt te stimuleren. Hiervoor stellen wij 0,5 fte per jaar beschikbaar.

Kwaliteit van de natuurgebieden

Doel

Een kwaliteit van de natuurgebieden binnen het Natuurnetwerk Nederland die voldoende waarborgen geeft voor het duurzaam kunnen realiseren van de gewenste biodiversiteit.

Voor het bereiken van de biodiversiteitsdoelen is, naast voldoende areaal, de kwaliteit van de bestaande en de te ontwikkelen natuur van belang. Dit wordt in sterke mate bepaald door de juiste milieukwaliteit van bodem, water en lucht. Het gaat hierbij binnen AVP in het bijzonder om verdrogingsbestrijding, schoon oppervlaktewater, Programma Aanpak Stikstof (PAS) en kwalitatieve inrichtingsmaatregelen.

- **Verdrogingsbestrijding**

Toelichting

Verdroging is een tekort aan water of een ongewenste waterkwaliteit voor natuur. In de relatie water-natuur spelen peilconflicten met de omgeving een belangrijke rol. De landbouw heeft behoefte aan lagere peilen dan natuur, waardoor natuurgebieden via grondwaterstroming water verliezen naar de omgeving en verdrogen. Hierdoor verliezen de natuurgebieden steeds meer water dat van buiten moet worden aangevuld. De kwaliteit van het aan te voeren water naar natuurgebieden vormt vaak een probleem omdat het voedselrijk is. In ons beleid (Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie en Bodem-, Water- en Milieuplan) stellen wij prioriteiten aan de aanpak van verdroging. Er zijn 12 TOP-gebieden met hoge prioriteit en 19 SUBTOP-gebieden met minder prioriteit benoemd. Van de 12 TOP-gebieden hebben er zeven ook de Natura 2000-status; twee van deze vormen één Natura 2000-gebied. In deze gebieden wordt met voorrang de waterhuishouding geoptimaliseerd om de natuurkwaliteit in het NNN op orde te krijgen.

Aanpak

De waterschappen hebben de verantwoordelijkheid uitvoeringsplannen op te stellen voor de bestrijding van de verdroging in de diverse onderscheiden gebieden en de uitvoering gestalte te geven. Hierover zijn afspraken gemaakt met de waterschappen en wij hebben geld beschikbaar gesteld voor cofinanciering.

Wij vragen de gebiedscommissies hun rol in de voortgangsbewaking en eventuele afstemming/coördinatie, daar waar interactie optreedt tussen verdrogingsbestrijdingsprojecten en andere projecten (bijvoorbeeld uitvoering beheerplan Natura 2000) te continueren.

Een aantal verdrogingsprojecten is geheel afgerond of in vergaande staat van uitvoering. Een aantal is nog in de beginfase of staan op het punt op te starten. Voor al deze projecten is financiering beschikbaar vanuit de vorige AVP-periode; deze blijft beschikbaar voor de komende periode. Er worden geen aanvullende middelen beschikbaar gesteld, omdat wij er van uit gaan dat de middelen uit de vorige periode afdoende zijn, te meer daar deze voor sommige gebieden worden aangevuld met middelen uit de PAS.

In droge zomers (die door klimaatverandering steeds vaker zullen voorkomen) moet water worden aangevoerd uit de grote rivieren. Via Utrecht wordt water doorgevoerd naar Zuid-Holland. Dit watersysteem heet de Kleinschalige Wateraanvoer Midden Nederland (KWA). Er zijn plannen in de maak om de capaciteit van de KWA te vergroten. De ruimtelijke ingrepen die hiervoor moeten plaatsvinden bieden meekoppelkansen voor doelen uit de AVP. Ook natte periodes komen voor, met wateroverlast voor onder andere de landbouw tot gevolg. Eén van de maatregelen ter voorkoming van wateroverlast is de inrichting van (kleinschalige) waterbergingsgebieden. Deze kunnen meekoppelkansen geven voor natuurdoelen uit de AVP. Wij verzoeken de gebiedscommissies deze meekoppelkansen te benutten.

- **PAS: Programma Aanpak Stikstof**

Toelichting

Doel van het Programma Aanpak Stikstof (PAS) is het herstellen en robuuster maken van de voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten in Natura 2000-gebieden, zodat deze beter beschermd zijn tegen hoge stikstofbelasting. Ook is er een doelstelling voor vermindering van de ammoniakuitstoot. Dit wordt bereikt door tijdig en volgens planning de PAS-herstelmaatregelen uit te voeren. Deze zijn vastgelegd (omvang, frequentie, locatie) in de PAS-gebiedsanalyses voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden die geheel of gedeeltelijk zijn gelegen in de provincie Utrecht. Dit doel is één van de met elkaar samenhangende doelen van de PAS, een programma van de Ministeries van Economische Zaken, Infrastructuur en Milieu (I&M) en Defensie en de twaalf provincies. Het PAS verbindt maatregelen voor de reductie van stikstof en ecologisch herstel met het creëren van ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen. Deze ontwikkelingsruimte komt beschikbaar via de vergunningverlening Natuurbeschermingswet 1998 (hierna Nb-wet). Om het centrale doel van het PAS te kunnen halen, namelijk juridisch houdbare Nb-wetvergunningen, kan de provincie zo nodig wettelijke bevoegdheden inzetten om de herstelmaatregelen uit te voeren.

Aanpak

Het PAS en de Nb-wet zijn hier het kader voor de uitvoering. De provincie heeft de wettelijke taak er voor te zorgen dat de herstelmaatregelen, zoals vastgelegd in de gebiedsanalyses, tijdig worden uitgevoerd. De uitvoering van de herstelmaatregelen is geborgd in wetgeving, en primair in borgings- en vervolgens uitvoeringsovereenkomsten tussen provincie en terreineigenaren. Het wordt bewaakt door de strakke PAS-monitoring en zo nodig bijgestuurd vanuit de Nb-wet.

Voor de Natura 2000-gebieden Binnenveld, Kolland & Overlangbroek en Botshol zijn wij trekker, in de overige gebieden zijn dat de provincies Gelderland (Rijntakken), Zuid-Holland (Nieuwkoopse Plassen & de Haeck en Uiterwaarden Lek) en Noord-Holland (Oostelijke Vechtplassen). Waar Gelderland, Noord-Holland of Zuid-Holland trekker zijn, moeten de herstelmaatregelen volgens hun gebiedsanalyses en met hun instemming worden uitgevoerd. In de Nieuwkoopse Plassen & de Haeck zijn in het Utrechtse deel geen maatregelen voorzien. Voor de Oostelijke Vechtplassen loopt momenteel een gebiedsproces in het kader van de AVP, uitgevoerd door de Gebiedscommissie Utrecht-West, waarvan PAS-herstelmaatregelen deel uitmaken. Aan het PAS is een PAS-monitoringsplan gekoppeld. Dit plan werken wij uit in monitoringsplannen per Natura 2000-gebied, in samenspraak met de betrokkenen in het gebied. Vanwege de wettelijke provinciale verplichtingen blijft de uitvoering van de herstelmaatregelen en monitoring onder regie van de provincie en is de duur van het PAS-programma (6 jaar) leidend.

De Kader Richtlijn Water (KRW) is in veel gebieden één op één gekoppeld aan Natura 2000 en PAS. Via watergebiedsplannen wordt hier tevens aan de (water)opgave gewerkt. Behalve bij de Rijntakken en Uiterwaarden Lek zijn de PAS-gebieden ook TOP-gebieden van de verdrogingsbestrijding. Ook is er een relatie met de opgave realisatie van het Nationaal Natuurnetwerk. Dit betreft de financiering van de grondopgave, als deze deel is van de PAS-herstelmaatregelen.

De terreineigenaren en de waterschappen voeren de PAS herstelmaatregelen uit, zoals vastgelegd in de PAS-Gebiedsanalyses. Daar waar maatregelen uitgevoerd worden in samenhang met andere opgaven, bijvoorbeeld met grondverwerving, kavelruil en inrichting, gebeurt dat in afstemming met de Gebiedscommissies. Wij voeren in afstemming met betrokken partijen de voortgangsrapportage en de monitoring uit.

De financiering van de PAS-herstelmaatregelen vloeit direct voort uit de afspraken van het Bestuursakkoord Natuur (Natuurpact). Het zijn gelabelde middelen, direct gekoppeld aan de vastgelegde herstelmaatregelen in de gebiedsanalyses en de (digitale) PAS-maatregelenkaarten. Voor de eerste zesjarige PAS-periode (1 juli 2015 – 1 juli 2021) is hiervoor een bedrag van ruim € 9 mln. beschikbaar. Dit bedrag is in sommige gebiedsanalyses aangevuld met € 0,5 mln. door bijdrage van derden. Aanvullend komen middelen uit de opgave voor grondverwerving, extra budget van ministerie van I&M voor hydrologische PAS-maatregelen (€ 0,51 mln met cofinanciering POP3), middelen voor verdrogingsbestrijding en middelen voor sanering vuilstort Binnenveld (€ 1 mln.) ook ten goede aan de uitvoering van PAS-maatregelen.

– Specifieke inrichtingsmaatregelen

Toelichting

Het gaat hierbij om inrichtingsmaatregelen die een kwaliteitsimpuls geven aan bestaande natuur binnen het NNN, voor agrarisch natuurbeheer en om invulling te geven aan ons soortenbeleid.

De ecologische waarde van een deel van de bestaande natuurterreinen binnen het Natuurnetwerk Nederland kan aanzienlijk vergroot worden door het nemen van eenmalige, fysieke maatregelen. Deze kwaliteitsimpuls valt niet onder Inrichtingsmaatregelen NNN (zie thema NNN), omdat het om gronden gaat die in de afgelopen 25 jaar zijn verworven of omdat het oudere natuurgronden betreft die recent pachtvrij geworden zijn. Het gaat ook niet om beheer of achterstallig onderhoud. Denk bij deze kwaliteitsimpuls aan maatregelen als afplaggen van kruiden- en faunarijk grasland ten behoeve van nat schraalland en vochtig hooiland, hydrologische maatregelen, omvorming van bos naar heide, aanleg van moeras en moerasstroken langs oevers, aanplant van bos, etc. Voorbeelden van gebieden zijn moerasterreinen buiten Botshol, graslanden in Coelhorst en Soesterveen en heideherstellocaties op de Heuvelrug. De richting is vastgelegd in tabel 1 van het Natuurbeheerplan en ook in de Nota Heideherstel.

Voor het herstel en behoud van de biodiversiteit en landschapskwaliteit in het agrarisch gebied zijn eenmalige inrichtingsmaatregelen nodig. Het betreft de aanleg en het herstel van landschapselementen, maatregelen voor realisatie van plasdras voor weidevogels, inrichting van natuurvriendelijke oevers, etc. Deze maatregelen maken geen onderdeel uit van de gebiedsaanvragen agrarisch natuurbeheer door de collectieven. De collectieven agrarisch natuurbeheer dienen apart voor deze maatregelen subsidie-aanvragen in via het POP3-programma.

Met ingang van de nieuwe wet Natuurbescherming (medio 2016) zijn wij verantwoordelijk voor het soortenbeleid. Wij moeten maatregelen nemen in het belang van het behoud of herstel van de gunstige staat van instandhouding van de van nature in ons land in het wild voorkomende soorten van de Habitatrichtlijn (bijlagen II, IV en V) en met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten. Begin 2016 zal naar verwachting bekend zijn om welke soorten het gaat en kan bepaald worden voor welke soorten in de provincie Utrecht maatregelen zinvol genomen kunnen worden.

Aanpak

Op dit moment hebben wij voor de kwaliteitsimpuls en de soortenbescherming geen middelen beschikbaar. Deze ambities kunnen alsnog worden opgepakt als er meevallers zijn binnen het programma of anders in een volgende AVP-periode.

Beleefbare natuur

Doel

Vergroting van de participatie van burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties bij de natuur (conform Natuurbeleid 2,0: pijler 3 Beleven en betrekken).

Aanpak

De NMU (Natuur en Milieufederatie Utrecht), LEU (Landschap Erfgoed Utrecht) en het IVN (Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid) werken aan een programma voor het aanjagen van fysieke projecten voor natuurbeleving in en rondom de stad, gericht op natuur in brede zin, dus bijvoorbeeld ook voor natuurbeleving via stadslandbouw, tijdelijke natuur en ruimte voor water. Het accent ligt op het begeleiden van gemeenten en het verbinden van initiatiefnemers en gemeenten.

We vragen de gebiedscommissies bij inrichting van gebieden rekening te houden met beleefbaarheid. De gebiedscommissies kunnen bij concrete projecten een initiërende en stimulerende rol hebben. De gebiedscommissies hebben ook een rol in de voortgangsbewaking en eventuele afstemming of coördinatie, daar waar interactie optreedt met andere projecten, bijvoorbeeld recreatieprojecten.

Het onderwerp stadslandbouw wordt opgepakt binnen de LEADER Lokale Ontwikkelingsstrategieën (zie paragraaf 5.6). NMU, LEU en IVN kunnen met hun ideeën voor stadslandbouw aansluiten bij LEADER.

Schoon oppervlakte- en grondwater

Doel

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) geeft een kader voor de kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater. Het betreft chemische en ecologische doelen voor het oppervlaktewater en kwaliteitsdoelen voor grondwater. Wij hebben de doelen en de onderbouwing daarvan verankerd in ons Bodem-, Water- en Milieuplan (BWM-plan). De doelen en voorgenomen maatregelen zijn bij de EU aangemeld via het Stroomgebiedbeheerplan Rijn van het Rijk.

De grootste opgave voor de KRW ligt op het gebied van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen in het landelijk gebied. Er is nog een zogenaamd doelgat tussen de hoogte van het doel en de bijdrage die de voorgenomen maatregelen leveren aan de realisatie van het doel. Voor de overige wateren die buiten de rapportage aan de EU vallen stelt de provincie op termijn ecologische streefwaarden vast. Ook hier moet worden ingezet op verbetering van de waterkwaliteit en is er een verband met de KRW-wateren.

Aanpak

De realisatie van de KRW-maatregelen voor kwaliteit van het oppervlaktewater is grotendeels geregeld via de programmering van de waterschappen. Daarnaast lopen er projecten op het gebied van nutriënten emissiereductie, medegefinancierd vanuit POP3. Ook speelt de uitvoering van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) een belangrijke rol in het halen van de KRW-doelen. Wij zien een rol voor de gebiedscommissies in de eventuele afstemming/coördinatie daar waar interactie optreedt met andere projecten, om kansen in het gebied te signaleren voor de verbetering van de waterkwaliteit en hiervoor de benodigde uitvoeringsmaatregelen te stimuleren en eventueel aanvullend financiering te zoeken. Met name de relatie met de agrarische sector en koppeling met gebiedsontwikkelingen kunnen een meerwaarde bieden. Instrumenten als POP3 kunnen hier worden ingezet

Via AVP kunnen andere partijen, zoals terreinbeheerders en agrariërs, subsidie aanvragen voor maatregelen die bijdragen aan het realiseren van de KRW-doelen en het verbeteren van de ecologie van het overig water. De grootste opgave ligt bij het verkrijgen van de POP3-financiering voor de waterprojecten.

4.2 Bodemdaling

Doel

Beperken van de bodemdaling in de veenweidegebieden.

Toelichting

De veenweidegebieden zijn oude en unieke cultuurlandschappen. De grondgebonden landbouw is een belangrijke drager van dit cultuurlandschap, maar tegelijkertijd een oorzaak van (ongelijkmatig verlopende) bodemdaling. Om het veengebied op de lange termijn een rendabel perspectief te bieden is een duurzaam ontwikkelingsperspectief voor de landbouw en overige grondgebruikers nodig. Bodemdaling speelt in het gehele westelijke deel van de provincie, maar is niet overal even groot en zal niet overal tot grote knelpunten leiden. In een aantal gebieden is de bodemdaling aanleiding om gebiedsprocessen te starten voor het bepalen van een duurzaam ontwikkelingsperspectief; één daarvan is polder Portengen.

Bodemdaling heeft gevolgen voor meerdere provinciale belangen. Zo dalen in veengebieden de bodems van de landbouwgebieden door het lagere peil sneller dan de naastliggende natuurgebieden, waardoor die laatste relatief steeds hoger komen te liggen. Als gevolg van bodemdaling zal bij ongewijzigd beleid het in stand houden van de natuurwaarden steeds moeilijker en dus duurder worden.

Ook de landbouw krijgt het steeds moeilijker als gevolg van bodemdaling. Recente studies tonen dit aan. Het landbouwkundig gebruik veroorzaakt daarnaast een stijging van de maatschappelijke kosten, waardoor in delen van de veenweidegebieden op de lange termijn de kosten de baten gaan overstijgen. Er vindt onderzoek plaats naar mogelijkheden voor transitie en adaptatie. De bodem speelt ook een rol bij het vasthouden van water. Dat is tevens van belang om oxidatie van het veen te verminderen. Het gebied rondom het Natura 2000 gebied de Nieuwkoopse plassen, is een voorbeeld van een gebied waar het bodem- en watersysteem niet robuust is. Binnen Utrecht maken de Schraallanden langs de Meije hiervan deel uit. Dit is in potentie een gebied waar het huidige gebruik op termijn niet houdbaar is omdat de bodemdaling hier nog lang zal doorgaan. Daarom ligt een transitie van gebruik hier voor de hand.

Naast negatieve gevolgen voor natuur en landbouw heeft de bodemdaling ook gevolgen voor de gebouwen en de infrastructuur in de veengebieden. Ook dit leidt tot steeds verder oplopende kosten.

Aanpak

Voor het doelmatig afremmen van de bodemdaling is er behoefte aan meer gedifferentieerd beleid. Dit beleid zal zich richten op het omgaan met de gevolgen van bodemdaling. Wij onderzoeken nu op welke wijze dit invulling moet krijgen. Een uitwerking hiervan is het Gebiedsproces in de Polder Portengen. De uitkomsten daarvan zouden in de toekomst kunnen leiden tot maatregelen via de AVP. De gebiedscommissie is van belang om input te leveren voor deze ontwikkeling naar gedifferentieerd beleid. Als duidelijk is welke aanpak hieruit voortvloeit en deze via AVP vorm moet krijgen, dan maken wij daarover afspraken met de gebiedscommissie.

In het formuleren van deze toekomstgerichte ontwikkelingen speelt het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) een belangrijke rol. Wij dragen bij aan de financiering van projecten van het VIC, in het bijzonder het project dat is gericht op het aanjagen en versnellen van verbeteringen in de veenweiden.

Op dit moment pakken we de bodemdaling aan via onder meer het programma Aanpak Veenweiden, dat een onderdeel vormt van de AVP. Hierbinnen zitten bijvoorbeeld pilots voor alternatieve teelten. Meer gecoördineerd inzetten van onderwaterdrainage (zoals plaatsvindt in peilvak 9 in het gebiedsproces Groot Wilnis-Vinkeveen en Zegveld-Noord) kan een maatregel zijn om bodemdaling nog verder te beperken. Wij vragen de gebiedscommissie deze activiteiten voort te zetten.

Voor het programma Aanpak Veenweiden is geld gereserveerd. Binnen deze AVP-periode wordt geen beroep gedaan op nieuwe middelen.

4.3 Landschap

Doel

Aandacht voor de kernkwaliteiten en de diversiteit van het landschap.

Toelichting

De provincie Utrecht is een mooie provincie met zes bijzondere landschappen (Groene Hart, Eemland, Rivierengebied, Utrechtse Heuvelrug, Gelderse Vallei en de Waterlinies, waaronder de Stelling van Amsterdam). De provincie zet in op het behoud en actief ontwikkelen van landschappelijke kwaliteit en het beleefbaar maken van landschap en aardkundige waarden via haar ruimtelijk beleid en gebiedsontwikkelingen. Hierbij zijn zorgvuldig inpassen van nieuwe functies of uitbreiding daarvan, aanleg en herstel van landschappelijke hoofdstructuren, aanleg van routes, verwijderen van storende bebouwing en beperkt herstel van historische bebouwing belangrijke aandachtspunten. Wij hanteren hierbij de volgende prioriteiten:

1. Zorgvuldige landschappelijke inpassing;
2. Meekoppeling landschap bij realisatie van andere doelstellingen (m.n. natuur, recreatie en cultuurhistorie) en
3. Continuerend van beheer van landschapselementen.

Aanpak

Er zijn geen aparte middelen voor dit doel beschikbaar; het thema landschap kan meegekoppeld worden met andere thema's, vooral bij het thema natuur, bodem en water. Borging en versterking van ruimtelijke kwaliteit in het algemeen en landschappelijke en aardkundige waarden in het bijzonder wordt vooral via het ruimtelijk beleid bevorderd. De provincie zet zich in om bij ontwikkeling van nieuwe functies, inrichting van de ruimte en andere investeringen in het landelijke gebied, de kernkwaliteiten van het betreffende landschap te borgen en indien mogelijk te versterken op basis van de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen. De kernkwaliteiten zijn uitgangspunt en hiervoor worden ontwikkelingsprincipes gegeven. De gebiedscommissies dienen bij hun activiteiten de meekoppelkansen voor landschap zoveel mogelijk te benutten en de kernkwaliteiten als één van de uitgangspunten voor gebiedsinrichting en –ontwikkeling te hanteren.

4.4 Cultureel erfgoed

Doel

Behouden, zichtbaar en beleefbaar maken van cultureel erfgoed. Met uitzondering van de extra middelen voor Programma Grebbelinie Boven water is er voor de opgaven Cultureel erfgoed geen nieuw budget beschikbaar; er wordt vooral ingezet op het meekoppelen met andere doelen.

Toelichting

Herstel, behoud en vooral ook beleefbaarheid van het vele erfgoed dat de provincie rijk is, vinden wij belangrijk. Wij richten ons hierbij zowel op gebouwen als op structuren die in de PRS zijn benoemd als erfgoed van provinciaal belang: landgoederen en buitenplaatszones, agrarische cultuurlandschappen, militair erfgoed en archeologische vindplaatsen.

Een nieuwe prioriteit binnen het thema militair erfgoed voor ons is Park Vliegbasis Soesterberg, waar na de eigendomsoverdracht de kansen voor cultuur en erfgoed beter benut moeten worden. Ook de infrastructuur zal verbeterd moeten worden, zowel qua toegankelijkheid als qua publieksvoorzieningen.

Een nieuwe prioriteit voor erfgoed, samen met cultuur, recreatie en natuur, is de betere ontsluiting en inrichting en promotie van het gebied Amelisweerd/Rhijnauwen/Vechten. Dit gebied is maar liefst tweemaal genomineerd voor de status van UNESCO-Werelderfgoed (NHW en Limes) en bovendien ligt hier een belangrijke buitenplaatszone. Ook gezien de hoge recreatieve druk – die door de groei van de stadsregio Utrecht alleen maar zal toenemen – en de grote infrastructurele werken in de directe omgeving, bezien we hoe we vanuit onze verbindende rol de kwaliteit van dit gebied kunnen bewaken en versterken.

Verder willen we inzetten op herstel van lanenstructuren en zichtlijnen in de buitenplaatszones op de Utrechtse Heuvelrug.

Aanpak

Binnen AVP hebben we met acht landgoederen convenanten afgesloten (zie paragraaf 5.3 Utrechtse Heuvelrug). Het Programma Grebbelinie Boven Water ronden we af (zie paragraaf 5.5).

Er zijn goede kansen om bij gebiedsontwikkelingen en –inrichting bij te dragen aan herstel, behoud en het zichtbaarder en beleefbaarder maken van het cultureel erfgoed. De gebiedscommissies dienen deze meekoppelkansen te benutten. Dat geldt bijvoorbeeld voor het herstel van lanenstructuur en zichtlijnen. En ook voor de Oude Hollandse Waterlinie. Hoewel dat voor ons geen zelfstandige gebiedsontwikkelingsopgave is, kunnen wij uiteraard wel instemmen met het beter zichtbaar en beleefbaar maken van de erfgoedwaarden, bijvoorbeeld bij de aanleg van routes. . Hetzelfde geldt voor het benutten van de recreatieve potentie van buitenplaatszones en het zichtbaar maken van kleine landschapselementen. Uiteraard vraagt deze aanpak een nadere afstemming met de andere kwaliteiten van de gebieden zoals ook vastgelegd in de PRS.

De opgave voor het gebied Amelisweerd/Rhijnauwen/Vechten is breder dan de reikwijdte van AVP. Dit pakken we daarom in eerste instantie op vanuit het Integraal Gebiedsprogramma. Daarbij starten wij met een onderzoek naar de exacte opgave. Daarbij zullen wij de gebiedscommissie betrekken om ook inbreng en ideeën vanuit het gebied mee te kunnen nemen. Als daaruit een inrichtingsopgave voortkomt voor de gebiedscommissie, zullen we deze in overleg met de commissie concretiseren.

Het Programma Nieuwe Hollandse Waterlinie, waaronder ook de Stelling van Amsterdam wordt meegenomen, is een zelfstandig programma en valt niet onder AVP.

Het Parelfonds is een belangrijk instrument voor herstel en behoud van het erfgoed. Dit maakt geen onderdeel uit van AVP.

4.5 Landbouw

Doel

Het behouden en versterken van een economisch rendabele bedrijfsvoering, schaalvergroting afgestemd op de kwaliteit van het landschap, het versterken van de duurzaamheid en een aantrekkelijke leefomgeving en het versterken van de relatie tussen platteland en stad.

Toelichting

Wij willen dat de landbouw voedsel kan produceren, het landschap open en groen kan houden, kan bijdragen aan milieudoelen en kan inspelen op de vraag naar rust, ruimte en beleving. Daarvoor voeren wij het in de Landbouwvisie vastgelegde beleid uit. Om de doelen van de landbouwvisie te realiseren vragen wij inzet op:

Landbouwstructuurversterking

Hoewel de verkavelingssituatie in Utrecht overwegend goed is, zal door de voortgaande schaalvergroting de versnippering van landbouwgrond toenemen. Inzet op agrarische structuurversterking via kavelruil blijft dus gewenst. De opgave is de verkaveling van landbouwbedrijven te verbeteren. Daarbij wordt gestreefd naar een huiskavelpercentage van minimaal 60% en maximaal 3 veldkavels. Door landbouwstructuurversterking willen wij ook de mogelijkheden voor weidegang vergroten.

POP3-regeling jonge boeren

Wij willen jonge boeren ondersteunen bij duurzame investeringen tijdens bedrijfsovername. De POP3 regeling jonge boeren kan daarvoor worden ingezet. Deze dient om jonge boeren te ondersteunen bij het doen van investeringen die bijdragen aan een duurzame bedrijfsvoering. Er is een landelijk geldende lijst opgesteld met investeringen die in aanmerking komen voor POP3 subsidie uit deze regeling.

Landbouw, milieu en innovatie

We willen de milieubelasting vanuit de landbouw verminderen en werken aan een duurzaam bodem- en watersysteem. Hoewel de emissies vanuit de landbouw door generieke wetgeving verminderd zijn, is er o.a. voor het bereiken van de KRW en Natura 2000-doelstellingen nog een inspanning nodig. Daarbij gaat het vooral om een verdere vermindering van emissies van ammoniak, nutriënten en bestrijdingsmiddelen. De opdracht is om innovatieve maatregelen te ontwikkelen en de toepassing te stimuleren, die in aanvulling op generiek beleid en convenantsafspraken een bijdrage leveren aan gebiedsspecifieke opgaven. Gedacht kan worden aan de

vermindering van milieubelasting door bestrijdingsmiddelen en de specifieke situatie in de veenweiden met bodemdaling en veenmineralisatie.

Landbouw en energie (besparing en productie) valt ook onder dit thema. Energie wordt uitvoeriger besproken in paragraaf 4.8.

Landbouw, bodem en water

De bodem is essentieel om op de langere termijn vruchtbaarheid te garanderen en speelt ook een rol bij het vasthouden van water. De bodem speelt verder een belangrijke rol bij de emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen richting oppervlakte en grondwater. Er bestaat ook nog een historische belasting van fosfaat die voor de waterkwaliteit nadelig is. Met name in het oosten van Utrecht kan verdichting van de bodem een probleem gaan worden voor de landbouw en het waterbeheer. Vanuit ons beleid moet het probleem nog nader in kaart gebracht worden en moeten oplossingsrichtingen bedacht worden. Daar waar aan de orde, kan dit binnen AVP projecten onder de aandacht worden gebracht.

Duurzaam bodembeheer en kringlooplandbouw kunnen in belangrijke mate bijdragen aan de vermindering van broeikasgassen zoals CO₂ en lachgas. Ook kan duurzaam bodembeheer bijdragen aan klimaatadaptatie. Het tegengaan van verdichting, waterberging en water vasthouden zijn van belang voor de wateropgaven. We vragen de gebiedscommissies hier aandacht aan te besteden bij projecten in de landbouw.

De landbouw heeft ook een sterke invloed op de waterkwaliteit. Vooral in het westen van de provincie worden de KRW-doelen nog niet gehaald als gevolg van te hoge gehalten meststoffen in het oppervlaktewater, die deels afkomstig zijn uit emissies van de landbouw. Het is van groot belang dat maatregelen worden uitgevoerd om de emissies vanuit de landbouw terug te dringen, zie ook par. 4.1 onder Schoon oppervlaktewater. Het is goed om te zien dat ook de landbouw in de vorm van haar afspraken in het kader van het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer vaart wil zetten achter de integrale uitvoering van maatregelen in de landbouw. De financiering verloopt via POP3 en waterschappen.

De relatie landschap – bodemdaling is beschreven in paragraaf 4.2.

Stadslandbouw en verbrede landbouw

Onze ambities hiervoor zijn beschreven in paragraaf 5.6.

Aanpak

POP3 wordt het centrale kader voor de realisering van de landbouwopgaven via het MJP AVP 2016-2019. De voor het AVP relevante landbouwdoelstellingen kunnen via POP3 en LaMi gerealiseerd worden. Zowel inhoudelijk als qua budget biedt POP3, aangevuld met het LaMi-budget, daarvoor voldoende ruimte. Voor een optimale benutting van Europese fondsen is het ook gewenst om landbouwprojecten met POP3 te financieren. Wij verwachten van de gebiedscommissies dat zij sturen op de ontwikkeling van landbouwprojecten met POP3 financiering. Ook voor de landbouwinnovatieprojecten in het kader van het eerder vastgestelde Programma Aanpak Veenweiden verwachten wij dat de onderdelen voor landbouwinnovatie zoveel als mogelijk met POP3 cofinanciering worden uitgevoerd. Alleen bij uitzondering kan na overleg met de provincie hiervan worden afgeweken.

Een belangrijk uitgangspunt in de landbouwvisie is ondernemerschap en eigen verantwoordelijkheid van de landbouwsector. Het blijft een aandachtspunt om kritisch te beoordelen in welke gevallen bemoeienis van de overheid echt nodig is en in welke gevallen de verantwoordelijkheid bij de ondernemer en de markt gelaten kan worden. We verwachten dat de landbouwsector uitvoering geeft aan het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer (DAW) en POP3 gebruikt als een mogelijke financieringsstroom, met cofinanciering door waterschappen.

Agrarische structuurversterking wordt in principe uitgevoerd in samenhang met andere maatschappelijke doelen of opgaven zoals realisering NNN, waterdoelen, bodemdaling en recreatie. Wij verzoeken de gebiedscommissies ons te adviseren over de mogelijkheden voor landbouwstructuurversterking in hun gebied. Ook wanneer in een bepaald gebied naast landbouw geen andere opgaven spelen, zijn wij bereid ondersteuning te bieden bij het ruilproces en een bijdrage te leveren aan de dekking van de proceskosten.

De lopende kavelruilprocessen en andere activiteiten voor landbouwstructuurversterking kunnen worden voortgezet. Op korte termijn zullen wij samen met de gebiedscommissies de opgedane ervaringen met Verkavelen voor groei evalueren. Gezien de positieve ervaringen in Peilvak 9 in Groot Wilnis-Vinkeveen kan het

instrument blijvend worden ingezet, maar met inachtneming van de evaluatieresultaten. Voor integrale gebiedsprocessen blijft de wettelijke landinrichting een mogelijkheid.

De regeling jonge boeren wordt in opdracht van de provincies uitgevoerd door de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO). Er is daardoor geen rol voor de gebiedscommissies bij de uitvoering van deze regeling.

De gebiedscommissies kunnen verder uitvoering geven aan landbouw en innovaties. Bij het ontwikkelen van innovaties wordt met nadruk ook aandacht gevraagd voor de boeren die een ander bedrijfsmodel kiezen dan het gangbare concept (schaalvergroting, intensivering, bulkproductie). Daarbij kan onder andere gedacht worden aan andere gewassen, andere marktconcepten of innovatieve combinaties landbouw/natuur/recreatie. In het programma Aanpak Veenweiden heeft dit al aandacht. Ook wordt aandacht gevraagd voor innovaties die bruikbaar zijn in de biologische landbouw. Vanuit de AVP willen we verder bouwen op de bereikte resultaten en het accent meer leggen op het ontwikkelen en uittesten van innovaties, ook op hetgeen voor de KRW-doelen van belang is in de toekomstige fase. Studiegroepen waarin vooral bestaande kennis wordt verspreid moeten worden afgebouwd

Demonstratieprojecten en eerste uitrol van innovaties is ook mogelijk. Bij innovaties dient het steeds te gaan om innovaties die niet door marktpartijen, zoals bijvoorbeeld landbouwmechanisatiebedrijven en stalinrichtingsbedrijven, kunnen worden opgepakt.

Wij vragen de gebiedscommissies om de meekoppelkansen vanuit het thema water te benutten.

4.6 Recreatie

Doel

Meer vraaggerichte recreatiemogelijkheden in het landelijke gebied, completeren recreatief hoofdnetwerk en landschap beter kunnen beleven, accommoderen recreatiedruk om de stad.

Doel is dat de provincie in 2020 beschikt over recreatief hoofdnetwerk (RHN) bestaande uit een samenhangend geheel van (boven)regionale routes voor wandelen, fietsen en varen, met als toegangspunten poorten en zogenaamde toeristische overstappunten (TOP's).

Toelichting

Een groeiende bevolking betekent meer behoefte aan recreatiemogelijkheden. Daarmee is er niet automatisch behoefte aan grotere oppervlakten. We kijken juist naar beter gebruik van het bestaande. Het kan gaan om meer routes, intensiever en gevarieerder gebruik of een betere bereikbaarheid van populaire recreatieve gebieden vanuit de woongebieden. Dit laatste vormt een extra aandachtspunt op plekken waar infrastructuur een barrière vormt tussen de stad en het recreatiegebied. Vooral voor recreatievormen dicht bij huis of werk, zoals korte wandelingen en fiets- en skeelertochten, worden behoorlijke tekorten verwacht (zie ook de paragraaf stad – landzone). Ook het bezoek aan populaire gebieden op iets grotere afstand van de steden, waar men bijvoorbeeld een dag of dagdeel voor uittrekt, neemt toe als gevolg van de bevolkingsgroei.

Inwoners en bezoekers stellen steeds hogere eisen aan het vrijetijdsaanbod. Ook is er een groeiende vraag naar een gemakkelijk herkenbaar, gebruiksvriendelijk en toegankelijk fiets-, wandel- en vaar netwerk. Recreanten vragen een samenhangend routenetwerk en herkenbare routes en startpunten. Dit wordt niet per definitie beter als er meer bordjes komen. Met het fietsknooppuntensysteem heeft de provincie Utrecht dit probleem voor de fietsers nu met een uniform, provinciedekkend en samenhangend systeem opgelost. Voor de recreatieve wandelaar is dit nog niet in de hele provincie het geval. Alleen in delen van west Utrecht is een wandelknooppuntennetwerk. Naast de fysieke bewegwijzering is er steeds meer vraag naar actuele, gemakkelijk toegankelijke informatie over routes, begin- en eindpunten, voorzieningen en bezienswaardigheden.

Ons beleid richt zich op het versterken en bewaken van het recreatief hoofdnetwerk (RHN) zodat de provincie in 2020 beschikt over een samenhangend geheel van (boven)regionale routes voor wandelen, fietsen en varen, met als toegangspunten poorten en zogenaamde toeristische overstappunten (TOP's). De structuur loopt door de afwisselende landschappen van de provincie Utrecht en sluit aan bij horeca, attracties, erfgoed, cultuurhistorie en bezienswaardigheden. Het recreatieve netwerk verbindt bovendien de stedelijke gebieden met de recreatieve

landschappen. Het RHN zorgt voor een bundeling van het publiek. Zo ontstaat een zonering van de provincie in drukke en minder drukke gebieden. Zonering biedt mogelijkheden voor het creëren van verschillende soorten recreatiebelevingen. Natuur- en stiltegebieden worden door deze zonering ontlast. Recreatieve ontwikkelingen moeten in evenwicht zijn met andere belangen met een ruimtelijke component, zoals natuur, woningbouw, economie, verkeer, landbouw, landschap en erfgoed. Het streven is dat de toeristisch-recreatieve sector hieraan bijdraagt.

Het landelijk gebied moet niet alleen beleefbaar zijn vanaf het land maar ook vanaf het water. In vergelijking met andere segmenten als wandelen en fietsen blijft de kwaliteit van het aanbod voor waterrecreatie achter. Dit vraagt om een inhaalslag in fysieke investeringen in het gebied voor water- en vaarrecreatie, ook aan watergerelateerde voorzieningen.

Aanpak

Wij vragen de gebiedscommissies om ons te adviseren over de mogelijkheden om het RHN te completeren tot een samenhangend netwerk. Hierbij is de afstemming in taken met het provinciaal routebureau voor fietsen/-wandelen/varen van belang, zodat de inspanningen van de gebiedscommissies versnellend kunnen werken. Accenten hierbij liggen op het fysiek optimaliseren van het gerealiseerde TOP-netwerk, het uitrollen van het wandelknooppuntensysteem en het versterken van de relatie water – land. Voor alle opgaven geldt dat de kansen voor een actieve rol van de markt benut dienen te worden. Ook vragen wij de gebiedscommissies om de mogelijkheden voor een betere benutting van het RHN hierbij te betrekken, met name vanuit de grotere steden, inclusief Amsterdam.

Beheer van wandelpaden e.d. maakt geen onderdeel uit van de AVP. In het verleden zijn door de provincie echter wel beheercontracten afgesloten met particulieren voor het beheer van boerenlandpaden. Deze contracten lopen de komende paar jaar af en het is nog niet bekend hoe deze vergoedingen in de toekomst geregeld gaan worden. Daarom worden deze vergoedingen als overbrugging uit het AVP betaald, totdat deze taak rond 2018 door het op te richten Routebureau wordt overgenomen,

4.7 Leefbaarheid en Kleine kernen

Doel

Het realiseren van een gezondere en sterkere economische en sociale basis voor een vitaal platteland, inclusief de kleine kernen, waarbij de voorzieningen in overeenstemming zijn met de behoeften van bewoners en gebruikers.

Toelichting

In de afgelopen AVP-periode was het thema leefbaarheid beperkt tot het landelijk gebied. Vanuit de ervaring dat vitale kernen bijdragen aan een vitaal platteland en vaak de (recreatieve) poort vormen naar het omringende gebied verbreden wij dit thema deze periode met kleine kernen.

Wij stimuleren initiatieven die kunnen bijdragen aan de leefbaarheid en de regionale economie van het landelijk gebied en de kleine kernen. Denk hierbij aan initiatieven die zijn gericht op het bereikbaar zijn van het landelijk gebied en kleine kernen met vormen van openbaar vervoer, het in stand houden van het basisniveau aan voorzieningen, het waarborgen van de sociale samenhang en het voorkomen van eenzaamheid onder senioren. Welke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan de leefbaarheid, verschilt vaak per situatie. Kleine kernen vragen om maatwerk. Het kan gaan om vormen van vraaggericht openbaar vervoer of andere innovatieve vervoersoplossingen, om snel internet, om dorpsontwikkelingsplannen, initiatieven die leiden tot meer sociale activiteiten, het vermarkten van kleine kernen, stad en land dicht bij elkaar, regionaal voedsel, fietsveiligheid, verminderen overlast van zwaar (landbouw)verkeer etc. Een gebied of een kern weet vaak zelf het beste wat een goede bijdrage aan de leefbaarheid is, welke knelpunten er zijn en welke creatieve oplossingen. Wij bieden daarom vooral ruimte voor eigen initiatieven vanuit het gebied. Maatwerk ter bevordering van de continuïteit van de gemeenschap is leidend voor ons.

In ons huidige OV-beleid is al voorzien in bediening van vrijwel alle kleine kernen in de provincie door reguliere lijnbussen of door buurtbussen die gerund worden door vrijwilligers van buurtbusverenigingen. Daarnaast kennen we de regiotali als vervoer op maat. Wij staan open voor suggesties voor verdere optimalisering van de bereikbaarheid van het landelijk gebied en de kleine kernen die hierop aanvullend zijn.

Om de betrokkenheid van inwoners bij hun dorp te stimuleren gaan wij een verkiezing 'TOP-dorp' organiseren die inwoners uitdaagt om samen met dorpsgenoten maatschappelijke vraagstukken op te lossen, die daarmee bijdragen aan de leefbaarheid van de dorpen en kleine kernen in onze provincie. De inwoners krijgen ook een centrale rol bij de waardering en jurering van de initiatieven.

Voor de economische kansen van het landelijk gebied zijn kwalitatief hoogwaardige internetverbindingen een voorwaarde. De behoefte hieraan is ook groot. Wij stimuleren de aanleg van hiervoor nodige (glasvezel)-netwerken en zullen waar nodig een verbindende rol vervullen door vraagbundeling te faciliteren, in samenwerking met de Economic Board Utrecht, gebiedscommissies en het Ministerie van Economische Zaken. Ook zullen wij stimuleren de aanleg van (glasvezel)netwerken waar mogelijk te combineren met de aanleg van andere infrastructuur.

Provinciale Staten hebben besloten om voor het thema Leefbaarheid en Kleine kernen het BOB-model te hanteren. Hiermee willen PS vooraan in het beleidsproces hun positie bepalen en de samenleving er vanaf het begin bij te betrekken. Het BOB-model onderscheidt drie fasen, te weten: beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming.

Het Europese subsidieprogramma LEADER richt zich ook op leefbaarheid van het platteland. Het is gewenst om bij de concretisering van het thema leefbaarheid en kleine kernen zoveel mogelijk aan te sluiten bij de financieringsmogelijkheden die LEADER biedt.

Aanpak

Wij vragen de gebiedscommissies om samen met inwoners te komen tot voorstellen om de leefbaarheid van het landelijk gebied en de kleine kernen te versterken. Dit dient te worden opgepakt in nauwe samenspraak met Provinciale Staten, zodat het BOB-model gehanteerd kan worden. Bij de aanpak van het snelle internet is het gewenst ook de EBU te betrekken en aansluiting te zoeken bij al lopende initiatieven.

Om de creativiteit te bevorderen, stellen wij zo weinig mogelijk voorwaarden aan subsidiabele voorstellen. Actieve inwoners zijn de sleutel voor het behoud van de leefbaarheid. Daarom zijn ruime betrokkenheid en een actieve bijdrage van de inwoners wel een vereiste. Verder dient nog aannemelijk te worden gemaakt dat het project is gericht op het versterken van de leefbaarheid en bijdraagt aan een maatschappelijk belang.

Om zoveel mogelijk betrokkenheid te stimuleren, gaan wij ook uit van cofinanciering en bedraagt de basisbijdrage van de provincie maximaal 25% en in geval van een LEADER-project 33%. In uitzonderlijke gevallen is een hoger subsidiepercentage mogelijk. De subsidieontvanger heeft volgens haar statuten een maatschappelijke doelstelling of is een gemeente of AVP-gebiedscommissie.

Wij vragen de gebiedscommissies tevens gezamenlijk de verkiezing van het 'TOP-dorp' te organiseren.

4.8 Vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen

Doel

Het nader in beeld brengen van de aard van de problematiek die voortkomt uit het vrijkomen en leegstaan van agrarische bedrijfsgebouwen; het stimuleren van oplossingen die bijdragen aan de omgevingskwaliteit en de leefbaarheid van het landelijk gebied.

Toelichting

De schaalvergroting in de landbouw zal in Nederland op dezelfde wijze doorgaan als in de afgelopen jaren. Hetzelfde geldt daarmee voor het aantal vrijkomende agrarische bedrijfspercelen. De aard van de vrijkomende gebouwen verandert echter en deze gebouwen zijn minder aantrekkelijk voor hergebruik. Het zijn nu vooral de stallen uit de jaren zeventig die leeg komen te staan. Bovendien is de vraag naar gebouwen/locaties in het buitengebied voor hergebruik afgenomen. Het is dus niet gemakkelijk om geschikte functies te vinden voor hergebruik van gebouwen. Daarnaast zijn niet alle denkbare nieuwe functies passend in de omgeving. Er moet rekening gehouden worden met de ruimtelijke kwaliteit en de bedrijfsvoering van overblijvende agrariërs. De zoektocht naar nieuwe functies die wel passend zijn vraagt dus om zorgvuldigheid en goede samenwerking tussen betrokken partijen: dat zijn primair de eigenaren en de gemeenten, maar er kan ook gedacht worden aan financiers, woningbouwverenigingen, samenwerkingsverbanden op het gebied van recreatie. Oplossingen

kunnen ook worden gezocht in het bevorderen van sloop van stallen op locatie, eventueel gecompenseerd door bouw mogelijkheden op betere plekken. Gemakkelijk zijn dergelijke oplossingen zelden.

Er bestaat nog geen helder beeld van de aard en omvang van de problematiek in de provincie Utrecht. Zeker in het westelijk deel van de provincie ontbreekt dat beeld. De inschatting is, dat de opgave in kwantitatieve zin niet heel veel verschilt van die elders. Maar het is vooral de kwalitatieve opgave die van belang is: waar is er sprake van risico's voor ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid?

Praktische oplossingen zullen primair moeten worden gezocht binnen de huidige kaders van Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie en Verordening. Die kaders bieden al de nodige speelruimte, die in de praktijk nog niet altijd optimaal wordt benut. Bij de herijking van deze documenten (voorzien in 2016) zal het beleid op dit punt nog tegen het licht worden gehouden. Input vanuit de praktijk blijft ook na vaststelling van de herijkte PRS waardevol.

Aanpak

Wij vragen aan de gebiedscommissies in te zetten op:

- Het nader in beeld brengen problematiek op regionaal/intergemeentelijk niveau; waar gaat het mis; waar gaat het goed? Wat kunnen andere eigenaren van agrarische bedrijfspercelen daarvan leren en welke aanknopingspunten levert dat op voor het verbeteren van gemeentelijk en provinciaal beleid?
- Het bevorderen van intergemeentelijke samenwerking bij de aanpak (bundelen deskundigheid; coördineren gemeentelijk beleid; casussen gezamenlijk bespreken; leren van goede voorbeelden).
- Nieuwe initiatieven/experimenten voor zorgvuldig hergebruik van bedrijfspercelen procesmatig ondersteunen (bv op gebied van kwalitatieve inpassing; verkenning financieringsmogelijkheden), als dit kennis oplevert die ook elders toepasbaar is.
- Procesmatige ondersteuning van initiatieven gericht op sloop op bedrijfslocatie(s) in waardevol gebied in combinatie met (woning)bouw aan de rand van de kern op ruimtelijk afgewogen locaties.
- Het leggen van verbindingen / benutten van kansen voor meekoppeling aan projecten gericht op andere doelstellingen uit het AVP (bijvoorbeeld landbouwstructuurverbetering; voorkomen bodemdaling, recreatie).

Vanuit het Ruimtelijk Actieprogramma (RAP) kunnen middelen beschikbaar worden gesteld voor de aanpak van de leegstand van het agrarisch vastgoed.

4.9 Energie

Doel

Realiseren van een energietransitie in het landelijk gebied.

Toelichting

Een transitie naar schone energie en laag energieverbruik vinden wij een belangrijke opgave voor de komende jaren. Zo'n transitie is niet alleen noodzakelijk, maar maakt de Utrechtse economie ook sterker en minder afhankelijk van fossiele brandstof. De transitie naar een duurzame energievoorziening is complex en vraagt van alle betrokkenen grote inzet. Daarbij is het vooral van belang dat overheden hun (wettelijke) sturingsmogelijkheden beter inzetten en kansrijke initiatieven ondersteunen via slimme instrumenten waarmee obstakels weggenomen worden. Deze obstakels kunnen financieel van aard zijn maar ook bijvoorbeeld in de ruimtelijke ordenings sfeer zitten. Gelet op taken en bevoegdheden, is de overheid echter maar voor een klein gedeelte direct verantwoordelijk voor realisatie van energiebesparing en opwekking van duurzame energie. In de meeste gevallen zijn andere stakeholders en vooral ondernemers nodig die bereid zijn te investeren in maatregelen waarmee de energietransitie wordt ondersteund. Ook in het landelijk gebied liggen er goede kansen om bij te dragen aan deze energietransitie. Binnen de landbouw zijn hierin de afgelopen jaren al enkele eerste stappen gezet.

Door het netwerk en de relatie met bewoners en ondernemers in het gebied, kunnen de gebiedscommissies in principe een belangrijke rol spelen bij de energietransitie, bijvoorbeeld als bemiddelaar, makelaar, gebiedsregisseur en adviseur van de provincie. Met name windenergieprojecten lopen vertraging op of worden helemaal niet meer uitgevoerd omdat er een gebrek is aan commitment en draagvlak bij de inwoners. Naarmate er meer en grotere zonne-energieprojecten en mestvergistingsprojecten komen, speelt dit punt ook duidelijker bij die energithema's. De gebiedscommissies kunnen dergelijke complexe processen met een impact voor het gebied helpen ondersteunen.

Aanpak

Wij bekijken nog, samen met onze partners, op welke wijze wij de Agenda Duurzame Energie vorm gaan geven. Input van de gebiedscommissies over de wijze waarop de energietransitie in het landelijk gebied doelmatig en kansrijk kan worden opgepakt is hierbij gewenst. Als wij de aanpak van de energietransitie hebben vastgesteld, gaan wij met de gebiedscommissies afspraken maken over hun rol in de uitvoering en de daarvoor beschikbare middelen.

Een initiatief dat vanuit de gebiedscommissies is gekomen, is het streven naar een energie-neutrale melkveehouderij. Dit streven ondersteunen wij, zij het dat de inzet hiervoor wel moet zijn afgestemd op de (beperkte) meerwaarde. De melkveehouderij draagt immers maar een klein deel bij aan het totale energieverbruik in de provincie, maar kan wel een belangrijke voorbeeldfunctie hebben en heeft een groot energieproductie potentieel.

In het coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd om de energietransitie mee te helpen ondersteunen. Op dit moment is er echter nog geen keuze gemaakt op welke wijze deze middelen precies ingezet zullen worden. Wel is duidelijk dat we kiezen voor hoge kwaliteit en opschaalbaarheid. Waar de initiatieven zich geografisch bevinden, is minder of niet van belang. Verder is het in het belang van alle betrokkenen om te voorkomen dat vele kleine projectjes ontstaan, waardoor de efficiëntie waarmee de middelen ingezet kunnen worden per definitie onder druk komt te staan.

5 Integrale gebiedsgerichte opgaven

In dit hoofdstuk is een aantal integrale gebiedsprojecten beschreven. De uitvoering van de al lopende gebiedsprojecten gaat door in de nieuwe AVP-periode; de middelen hiervoor zijn al gereserveerd. Dit wil niet zeggen dat de integrale gebiedsgerichte aanpak beperkt is of moet blijven tot deze gebieden. Integendeel, daar waar een integrale aanpak mogelijk is, wordt dit als meerwaarde gezien. Als er dus nieuwe gebieden bijkomen waar een dergelijke aanpak mogelijk is, dan staan wij daar positief tegenover.

5.1 Van de Wilnisse Bovenlanden tot Groot Mijdrecht

Doelen

Het in samenhang ontwikkelen van nieuwe natuur met daarvoor schoon water, beperking van de bodemdaling, bevordering vitale landbouw en stimulering van weidse recreatie.

Toelichting

Voor de grotendeels aaneengesloten gebieden Wilnisse Bovenlanden, Groot Wilnis-Vinkeveen, Marickenland en Groot Mijdrecht Noord werken wij binnen verschillende integrale gebiedsprojecten aan doelen op het gebied van natuur, water, bodemdaling, landbouwstructuurversterking en recreatie. De doelen hangen sterk met elkaar samen. Een integrale aanpak van de doelen is daarom nodig, waarbij ook de samenhang tussen de onderscheiden gebieden betrokken moet worden. Onderdelen van de kwaliteitsverbetering van natuur en water binnen deze projecten maken onderdeel uit van internationale verplichtingen.

Met uitzondering van project Marickenland bevinden de projecten zich in 2016 alle in de uitvoeringsfase (waarbij ook al veel resultaten zijn gerealiseerd). Bij Marickenland is het gewenst om te beoordelen welke doelen hiervoor nog gelden.

Aanpak

De gebiedscommissie kan de integrale projecten Wilnisse Bovenlanden en Groot Wilnis-Vinkeveen verder uitvoeren. Daarbij is het noodzakelijk dat de internationale verplichtingen in 2021 gerealiseerd zijn.

Voor het gebied Marickenland zullen de betrokken partijen de Samenwerkingsovereenkomst 2005 herzien en met de gebiedscommissie onderzoeken hoe de doelen in het gebied uitgewerkt en uitgevoerd kunnen worden.

Bij het project Groot Mijdrecht Noord zien wij voordelen als de gebiedscommissie ook dit project in samenhang met de andere projecten realiseert. Dit project dragen we echter pas over als ook bij de bewoners voldoende draagvlak bestaat voor een trekkersrol van de gebiedscommissie.

5.2 Oostelijke Vechtplassen

Doelen

Realisatie van Natura 2000 instandhoudingsdoelen (internationale verplichting) en een robuust watersysteem, het afremmen van de bodemdaling en het benutten van kansen voor het landschap en recreatief medegebruik.

Toelichting

Voor het gebied geldt de internationale verplichting om de natuurkwaliteit op het niveau te brengen dat geldt voor Natura 2000-gebieden. In het gebied liggen diverse landbouwpercelen. De landbouwbedrijven zullen moeten worden verplaatst, beëindigd of de bedrijfsvoering moet in overeenstemming worden gebracht met de internationale verplichtingen. In de zogenoemde Taartpunt hebben wij een doelstelling om 25 ha om te zetten in natuur.

Aanpak

De gebiedscommissie kan dit integrale project verder uitvoeren. Daarbij is het noodzakelijk dat de internationale verplichtingen in 2021 gerealiseerd zijn. De maatregelen die in dit project worden uitgevoerd zijn noodzakelijk om de internationale verplichtingen te kunnen realiseren en de PAS maatregelen vóór 2021 uit te voeren.

5.3 Utrechtse Heuvelrug

Doelen

Behouden en versterken van de natuurwaarden, de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van de Utrechtse Heuvelrug en het beter benutten van de recreatieve mogelijkheden. Betere benutting van de economische potentie van de Utrechtse Heuvelrug en opbrengsten hieruit inzetten voor het behoud van de kwaliteiten van het gebied. Een 'Nationaal Park Nieuwe Stijl'-status voor de hele Utrechtse Heuvelrug is een belangrijke pijler om deze doelen te kunnen realiseren.

Toelichting

De Utrechtse Heuvelrug is na de Veluwe het grootste aaneengesloten bos- en heidegebied van Nederland. De hydrologie van de Heuvelrug is van grote invloed op de natuurkwaliteit van aangrenzende gebieden. De Utrechtse Heuvelrug kent veel landgoederen en buitenplaatsen met bijzondere cultuurhistorische betekenis. De vele natuur en cultuurhistorie zorgen er voor dat het de meest populaire bestemming voor openluchtrecreatie is in de provincie. Tot 2025 wordt hier een autonome groei voor dagrecreatie en routegebonden recreatie verwacht van 10 tot 20%. De Heuvelrug met goed voor de mens toegankelijke natuur levert een grote bijdrage aan het goede vestigingsklimaat van Utrecht voor bedrijven en inwoners.

Hoewel het grootste deel van de gebieden buiten de bebouwing en wegen als bestaande natuur gezien kan worden, liggen op de Heuvelrug en haar flanken nog diverse natuuropgaven. De belangrijkste is het verhogen van de natuurkwaliteit van de bossen, heiden, zandverstuivingen en schrale graslanden. Inhoudelijk zijn deze doelen nader uitgewerkt in het Natuurbeheerplan 2016. Juist door de aanwezigheid van veel bebouwing en wegen vraagt het verbinden van de natuurterreinen ook de komende jaren veel aandacht. Zowel grootschalig met ecoducten en faunapassages als kleinschaliger in de vorm van verleggen van paden of het openen van rasters. Hierbij is belangrijk dat de zonering, zie de afspraken in Heel de Heuvelrug, voor zowel de doelen voor natuur als voor recreatie gerealiseerd worden.

De kwaliteit van de Utrechtse Heuvelrug is een belangrijke bijdrage aan Utrecht als Topregio. De recreatieve en economische potenties van het gebied worden echter nog onvoldoende benut. Gezien de kwaliteiten van het gebied en de ligging ten opzichte van de Randstad heeft het zeker mogelijkheden om te ontwikkelen tot een icoon van internationale allure. Het benutten van deze potentie is van belang voor onze positie als Topregio, maar vooral om de financiering van het behoud van de natuur- en cultuurhistorische waarden ook op de langere termijn te kunnen garanderen. De toenemende recreatiedruk leidt namelijk voor de terreineigenaren tot oplopende kosten. Hiervoor is een oplossing noodzakelijk. Deze zien wij in een 'Nationale Park Nieuwe Stijl'-status voor de hele Utrechtse Heuvelrug, van de Grebbeberg tot aan het Gooimeer. Met het Nationaal Park Heuvelrug Nieuwe Stijl gaan we een sterk merk ontwikkelen met een hoog niveau van dienstverlening, natuur, beleving, benutting en toegankelijkheid. Dit met het doel om de kosten en baten van het park in balans te brengen en daarmee de natuur en toegankelijkheid van het park voor de toekomst te waarborgen. Het Nationaal Park Nieuwe Stijl kan de basis vormen voor een economisch model waarbij de opbrengsten van de bezoekers voor een deel beschikbaar komen voor behoud van de kwaliteit van natuur en cultureel erfgoed. Ook kan het bijdragen aan fietsregio Utrecht; de Utrechtse Heuvelrug is immers erg aantrekkelijk om te fietsen. De status Nationaal Park Nieuwe Stijl kan het wenselijk maken om ook internationaal belangrijke natuur toe te voegen aan het Nationaal Park, waarbij gedacht kan worden aan de direct aangrenzende Natura 2000-gebieden. De waarden in deze gebieden zijn in belangrijke mate afhankelijk van het afstromend grondwater van de Heuvelrug.

Randvoorwaarden voor het Nationaal Park Heuvelrug Nieuwe Stijl zijn voor ons breed draagvlak, ten minste behoud van de natuurwaarden en het komen tot het beoogde economisch model.

In fysieke zin vergt dit een sterke zonering van natuur en recreatie, versterking van de kwaliteit van het recreatief hoofdnetwerk (waaronder het nu nog ontbrekende wandelknooppuntensysteem) en enkele unieke locaties, die de trekkers zijn voor het beleven van het Nationaal Park. Onder meer Park Vliegbasis Soesterberg, de Grebbeberg, Lage Vuursche en Paleis Soestdijk hebben potentie om zich hiertoe te ontwikkelen.

In Lage Vuursche is de recreatieve druk inmiddels regelmatig zodanig dat dit ten koste gaat van de leefbaarheid én de recreatieve beleving van het dorp. Hiervoor moet worden gezocht naar een oplossing. Dit reikt echter verder dan de breedte van de Agenda Vitaal Platteland. Wij bekijken of hieraan kan worden bijgedragen vanuit ons programma IGP (Integraal Gebiedsgericht Programma).

Vanuit de samenleving is geopperd de Heuvelrug en haar flanken ook een status van Geopark te laten krijgen. Een Geopark is een landschap van wereldniveau met unieke aardkundige en geologische waarden, met daarop rustende, culturele, historische en ecologische waarden. Het is een landschap waarin gewoond, gewerkt en gerecreëerd wordt met steden, dorpen en infrastructuur, met veel landschapsschoon en cultureel erfgoed, dat toegankelijk en interessant is. De status van een Geopark beoogt de geodiversiteit te beschermen, de geologische geschiedenis in relatie tot de natuur en het cultureel erfgoed te vertellen en de duurzame economische ontwikkeling te ondersteunen. Naast een Geopark zijn er ook andere mogelijkheden denkbaar die het merk van de Heuvelrug kunnen versterken, zoals de status 'Cultural Landscape'. Wij verkennen de mogelijkheden en de wenselijkheid hier op in te zetten.

Er is al veel recreatieve infrastructuur aanwezig op de Utrechtse Heuvelrug. Er zijn echter kansen voor een optimalisatie van wat er is. Deze kwaliteitsverbetering moet vooral zijn gericht op een betere verbinding met de steden, completeren van het samenhangende netwerk van TOP's en poorten en zorgen voor bekendheid van de voorzieningen (zoals juiste bebording). Daarnaast is het realiseren van een wandelknooppuntensysteem een opgave.

Aanpak

Wij zijn gestart met het proces om voor de hele Utrechtse Heuvelrug de status Nationaal Park Nieuwe Stijl te verwerven. Bij dit proces, dat wij vooralsnog faciliteren, betrekken we alle betrokken partijen, ook die in Noord-Holland, en in het bijzonder die van het huidige Nationaal Park. In dit kader zoeken we naar mogelijkheden voor een economisch model en een marketingstrategie. Met de initiatiefnemers analyseren we de slagingskans voor en de meerwaarde van de status Geopark of een andere toewijzing waar de Heuvelrug voor in aanmerking zou kunnen komen.

Essentieel is dat het Nationaal Park Nieuwe Stijl door het gebied wordt gedragen. Wij verwachten daarom van alle deelnemende partijen eigenaarschap, inbreng en betrokkenheid.

De gebiedscommissie draagt bij aan draagvlak in het gebied voor nieuwe status van het Nationaal Park. Verder vragen wij de gebiedscommissie om, na zekerheid over de nieuwe status, de daarvoor nodige voorzieningen in het gebied te realiseren. Hierover maken wij dan concrete afspraken.

De ambitie voor het Nationaal Park Heuvelrug Nieuwe Stijl vraagt van het huidige Nationaal Park een goede organisatiestructuur, die zowel de bovengenoemde ambities binnen het huidige park verder kan brengen, als ook kan voorsorteren op deze ontwikkeling.

Als wij besluiten tot het zoeken naar een oplossing voor de problematiek in Lage Vuursche zullen wij de gebiedscommissie daar bij betrekken.

De ontsnipperingsmaatregelen voor de N226 en N227 voeren wij verder uit.

Wij vragen de gebiedscommissie ons te adviseren over het optimaliseren van het recreatief hoofdnetwerk en daarbij ook aandacht te besteden betrokkenheid van de markt en de beleving van landgoederen en buitenplaatsen. Ook het benutten en ontwikkelen van kansrijke OV-knooppunten, die gekoppeld kunnen worden aan de recreatieve-toeristische ambitie op de Heuvelrug, vraagt hierbij aandacht. We vragen de gebiedscommissie om de recreatie- en natuurzoning van Heel de Heuvelrug verder uit te voeren.

De convenanten die wij hebben gesloten met landgoederen en buitenplaatsen voeren wij verder uit. Wij vragen de gebiedscommissie bij te dragen aan de uitvoering van deze convenanten. Waar mogelijk en waar dit voldoende bijdraagt aan het realiseren van onze doelen, zullen wij nieuwe convenantstrajecten starten. Verder vragen wij de gebiedscommissie om de diverse al lopende projecten op de Utrechtse Heuvelrug voort te zetten.

5.4 Uiterwaarden Nederrijn

Doelen

Realisatie van een aaneengesloten natuurgebied van de Blauwe Kamer tot en met de Lunenburgerwaard. Voldoen aan de Natura 2000-instandhoudingsdoelen (internationale verplichting). Recreatief medegebruik binnen de kaders die vanuit de internationale natuurverplichtingen gelden. Behoud van de kernkwaliteiten van het landschap.

Toelichting

Het integrale gebiedsproject Uiterwaarden Nederrijn bestaat uit zes deelgebieden, waarbij de opgaven in inrichting verschillen, maar waarin de internationale opgaven vanuit Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water (KRW) leidend zijn. Afhankelijk van de ligging ten opzichte van kernen, gelden er meer of minder intensieve opgaven voor recreatief medegebruik. In de Lunenburgerwaard spelen naast de natuur- en recreatieopgaven ook opgaven ten aanzien van waterveiligheid. Deze overstijgen de reikwijdte van de Agenda Vitaal Platteland. Wij bekijken of hieraan kan worden bijgedragen vanuit ons programma Integraal Gebiedsgericht Programma (IGP).

Aanpak

De gebiedscommissie voert dit integrale project verder uit. Daarbij is het noodzakelijk dat de internationale verplichtingen in 2021 gerealiseerd zijn.

5.5 Grebbelinie

Doelen

Afronden van het Programma Grebbelinie Boven Water.

Toelichting

Het Programma Grebbelinie Boven Water is grotendeels gerealiseerd. Er liggen nog kansen om de beleefbaarheid en de natuurwaarden van de Grebbelinie te vergroten. Fort aan de Buursteeg is een belangrijk onderdeel van de Grebbelinie. Wij willen daar samen met partners een bezoekerscentrum realiseren. Dat project trekt de provincie zelf. De tot op heden ontwikkelde plannen voor een bezoekerscentrum hebben nog niet geleid tot een haalbare business case. Dit is wel een voorwaarde.

Aanpak

Wij vragen de gebiedscommissie om dit integrale project af te ronden met accenten op beleefbaarheid en het vergroten van de natuurkwaliteit. Zodra er een sluitende business case is gevonden voor een bezoekerscentrum op Fort aan de Buursteeg en dit is aanbesteed, zullen wij dit project overdragen aan de gebiedscommissie.

5.6 Stad – Landzone: recreatie, natuur, landbouw en gezondheid

Doelen

We willen het aanbod van de recreatieve uitloopgebieden rondom de steden versterken en beter laten aansluiten op de vraag. Ook willen we stimuleren dat de bestaande recreatieve uitloopgebieden, routestructuren, het cultureel erfgoed en de natuur hier beter worden benut. De landschappelijke structuren willen we behouden en versterken. Daarnaast willen we in de stad-landzone de relatie tussen stad en platteland, met name de landbouw, versterken.

Toelichting

Binnen ons ruimtelijk beleid leggen wij een accent op de binnenstedelijke ontwikkeling. Dit kan alleen als het samengaat met een uitnodigende stad-landverbinding en een aangrenzend landelijk gebied dat bijdraagt aan een aantrekkelijk en gezond leefmilieu. Een goede invulling van de stad-landzone, met aantrekkelijke recreatieve uitloopgebieden, draagt bij aan het verbeteren van de gezondheid van de inwoners van de steden, meer betrokkenheid bij de natuur, meer rendabele landbouw en aan duurzaam regionaal voedsel.

Om hier in te voorzien, zijn de afgelopen jaren diverse recreatiegebieden gerealiseerd in de stadsregio's Utrecht en Amersfoort. Er wordt door de Stuurgroep Recreatie om de Stad (RodS) Utrecht en de gemeente Amersfoort

gewerkt aan het afronden van de vastgestelde plannen voor deze recreatiegebieden en –voorzieningen. Na afronding moet worden beoordeeld of verdere aanvulling, kwalitatief en kwantitatief, noodzakelijk is.

Ook zijn recreatieve paden en routes aangelegd. Hier liggen kansen voor kwaliteitsverbetering. Onze ambitie is dat inwoners op fietsafstand van huis interessante, gevarieerde groene gebieden vinden met verschillende recreatieve mogelijkheden. Het is nodig dat de fietsroutes naar deze gebieden herkenbaar, veilig en aantrekkelijk zijn. Er zijn goede kansen om de recreatieve potenties van het cultureel erfgoed beter te benutten en daarmee de aantrekkelijkheid van de recreatieve uitloopgebieden te vergroten. Zeker rondom de stad Utrecht, vanwege de ligging van de Linies. Ook liggen er juist in de stad-landzone kansen om de natuurbeleving van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties te vergroten. Eveneens liggen in de stad-landzones mogelijkheden voor tijdelijke natuur op terreinen die nog wachten op een grote ruimtelijke ontwikkeling. Wij willen die kansen voor tijdelijke natuur benutten, juridisch maken wij die ontwikkeling mogelijk.

De gerealiseerde voorzieningen kunnen beter worden benut door ze bekender te maken bij de inwoners.

Wij willen de relatie tussen stad en platteland versterken. Door de fysiek kleine afstand tussen stad en platteland in Utrecht zijn er volop kansen voor boeren om in te spelen op de behoeften vanuit de stad. Het kan gaan om verbrede landbouw, zoals plattelandstoerisme, zorglandbouw, streekproducten, educatie en energie. Bij stadslandbouw gaat het niet alleen om het aanbieden van een product of dienst door de boer, maar vaak ook om een verdergaande participatie van burgers. Een toenemend aantal stedelingen hecht steeds meer aan duurzame producten met respect voor de afkomst (stad- en streekproducten). Hier ligt een kans voor agrarische bedrijven nabij de steden. Agrarische bedrijven die zich met hun aanbod van duurzaam voedsel richten op deze vraag, dragen bij aan een aantrekkelijk landelijk gebied en een economisch rendabele landbouw. Dit willen wij stimuleren.

Het versterken van de stad-landzone vraagt om een integrale benadering en het verbinden van diverse provinciale beleidsdoelen, zoals de uitvoeringsopgave natuurbeleving, stadslandbouw, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, het Realisatieplan Fiets, de Klimaatadaptieve Stad of het voorzieningenniveau Zoetwater én het verbinden met de beleidsambities van onze partners, waaronder de gemeenten Utrecht en Amersfoort.

Aanpak

We continueren de doelen van het programma Recreatie om de Stad (RodS) Utrecht en richten ons samen met de stuurgroeppartners op het goed afronden van het programma in 2017, met inzet van de bestaande middelen. Het beheer van de RodS-gebieden is tot en met 2018 geregeld. Structurele dekking van het beheer na deze periode is nog niet geregeld. Wij voelen ons medeverantwoordelijk voor een structurele afspraak over het beheer. De opgave bestaat onder andere uit het zoeken naar de 'beheerknoppen' waaraan we kunnen en willen draaien, waarvan het toevoegen van ondernemerschap er één is. Het afronden van het RodS-programma betekent overigens niet dat de opgave is afgerond. Na afronding zullen we beoordelen of er aanleiding is om het dan aanwezige aanbod verder aan te vullen. Dit willen we zowel kwantitatief als kwalitatief bekijken. Op welke wijze eventuele aanvulling kan worden gefinancierd, zal dan ook bekeken moeten worden. Wij vragen de gebiedscommissie deze vraagstukken samen met de stuurgroep RodS Utrecht op te pakken.

De gemeente Amersfoort zal de Groen Blauwe Structuur-opgave verder realiseren. Wij komen onze afspraken over deze ambities na.

Verbetering van de relatie stad-platteland is een overkoepelend thema van de Lokale Ontwikkelingsstrategieën van de LEADER groepen Weidse Veenweiden en Utrecht Oost. Daarbij gaat het ook om de beschikbaarheid van regionaal voedsel voor iedereen te stimuleren door het afstemmen van vraag en aanbod en het bij elkaar brengen van marktpartijen. Het is gewenst om bij de concretisering van het thema stad-land relaties zoveel mogelijk aan te sluiten bij de financieringsvormen die LEADER biedt.

5.7 LEADER-gebieden

Doelen

Uitvoeren van de Lokale Ontwikkelingsstrategieën die zijn opgesteld voor LEADER en daarmee impulsen geven aan het versterken van de leefbaarheid en de sociale samenhang van de LEADERgebieden, aan de Stad-landrelatie en aan rendabele landbouw.

Toelichting

LEADER is een Europese subsidieregeling voor het landelijk gebied. Het maakt onderdeel uit van POP3. In twee gebieden in de provincie hebben zich partijen aangemeld om te functioneren als LEADERgebied. In het westen van de provincie is dat de Lokale Aanjaaggroep Weidse Veenweiden en in het Kromme Rijngebied en delen van de Vallei en Heuvelrug is dit de Lokale Aktiegroep Utrecht Oost. Beide groepen hebben een Lokale Ontwikkelingsstrategie opgesteld. Zodra deze zijn goedgekeurd, kan de uitvoering hiervan starten. De periode waarop deze betrekking hebben loopt tot 2020.

Aanpak

Wij vragen de gebiedscommissie om te zorgen voor een goede onderlinge afstemming met de Lokale Aktiegroepen van LEADER. Vanuit AVP een cofinancieringsbedrag gereserveerd van € 1,5 mln. Een bedrag van eveneens € 1,5 mln moet worden gecofinancierd vanuit het gebied (o.a. gemeenten). De cofinanciering vanuit POP3 is € 3,0 mln.

6 Organisatie

6.1 Sturingsfilosofie

In verbinding zijn, het maatschappelijk middenveld zelf zaken laten regelen en organiseren, vertrouwen in de samenleving, meer nadruk op eigen verantwoordelijkheid en ruimte voor ondernemerschap en het bij de uitvoering van ons beleid vroegtijdig benutten van kennis en expertise van inwoners, bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld. Dit zijn elementen uit onze in het coalitieakkoord verwoorde sturingsfilosofie. De afgelopen jaren hebben wij bij de Agenda Vitaal Platteland gewerkt met gebiedscommissies. De gebiedscommissies vervullen een verbindende rol bij de gebiedsprojecten door de bottom-up werkwijze en ze zijn onze verbinding met het gebied. Deze werkwijze sluit geheel aan bij onze sturingsfilosofie. Daarom werken wij ook in de komende AVP-periode met gebiedscommissies.

6.2 Werkwijze

De basis van het werken met gebiedscommissies blijft gelijk: de provincie stelt de kaders vast, benoemt de opgaven en vraagt de gebiedscommissies deze te koppelen aan lokale opgaven als daar synergie mee wordt bereikt. Wij sturen als provincie op doelniveau, bepalen wat er moet gebeuren. Dit is verwoord in dit Meerjarenprogramma. De gebiedscommissies vertalen dit in concrete acties en projecten; zij bepalen het hoe, binnen de bestaande beleidskaders. Dit verwoorden ze in het gebiedsprogramma voor de komende vier jaar. Ieder heeft hiermee een eigen rol, maar nadrukkelijk in het gezamenlijk realiseren van de opgaven. Provincie en gebiedscommissies staan samen voor hetzelfde resultaat!

In 2014 hebben we het werken met gebiedscommissies geëvalueerd. De belangrijkste conclusies (gebiedscommissies breed) zijn dat:

1. Er in brede zin wordt ervaren dat de gebiedscommissies een meerwaarde hebben voor de realisatie van de provinciale doelen. En dat de gebiedscommissies draagvlak en vertrouwen hebben vanuit hun gebied;
2. Het gevoel van gezamenlijkheid ('wij-gevoel') en interactie tussen de gebieden kan worden verbeterd;
3. De rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden tussen provincie, gebiedscommissie en programmabureau niet altijd –voor iedereen- duidelijk zijn;
4. De monitoring verbeterd kan worden.

Wij werken samen met de gebiedscommissies en de programmabureaus aan de verbeterpunten uit de evaluatie. Om het 'wij-gevoel' te verbeteren hebben wij er bewust voor gekozen dit MJP in nauwe samenspraak tussen de gebiedscommissies/programmabureaus en de beleidsafdelingen en het AVP-team van de provincie op te stellen. Hiermee is een goede basis is gelegd voor een meer gezamenlijke aanpak in de komende jaren. Wij geven de ambtelijke organisatie de opdracht om blijvend aandacht te besteden aan deze gezamenlijkheid, bijvoorbeeld door het organiseren van themabijeenkomsten met de programmabureaus en de beleidsafdelingen. Ook de helderheid wat betreft zowel de rolverdeling als de opgaven vraagt blijvend aandacht. De basis voor de rolverdeling is in deze paragraaf beschreven. Wij geven de ambtelijke organisatie de opdracht om deze samen met de programmabureaus verder te verduidelijken in een ambtelijk procesdocument (handboek AVP).

Verder zullen we voor de concrete projecten en programma's heldere opdrachten opstellen. Deze worden gezamenlijk opgesteld door de provincie (beleid én AVP-team) en het betreffende programmabureau. Hiermee zijn inmiddels goede ervaringen opgedaan. In paragraaf 6.4 wordt ingegaan op de verbetering van de monitoring.

Afbakening

Net als in de afgelopen AVP-periode leggen we in beginsel alle opgaven bij de gebiedscommissies, met uitzondering van opgaven die een groot bestuurlijk belang in zich dragen of waarvan de kaders voor de uitvoering nog niet duidelijk zijn. Ook maken we een uitzondering voor de uitvoering van de PAS-maatregelen (zie par. 4.1).

Van de programma's en projecten die wij de afgelopen periode niet bij een gebiedscommissie hadden ondergebracht zijn Ruimte voor de Lek en Bethunepolder begin 2016 afgerond. Twee provinciale projecten brengen wij alsnog onder bij een gebiedscommissie. Dit betreft de projecten Marickenland en Fort aan de Buursteeg. Gezien de samenhang van Marickenland met andere projecten in het gebied, zoals Groot Wilnis-Vinkeveen en Wilnis Bovenlanden, zal aansturing door de Gebiedscommissie Utrecht-West leiden tot een beter afgestemde aanpak op gebiedsniveau, waarbij ook kansen binnen deze projecten in samenhang kunnen worden benut. Dit geldt ook voor Groot Mijdrecht Noord. Gezien de met de bewoners gemaakte afspraken gaat dit project alleen over naar de Gebiedscommissie als hiervoor voldoende draagvlak bestaat in het gebied. Zodra een besluit

is genomen over de aanbesteding van een bezoekerscentrum brengen wij het project Fort aan de Buursteeg onder bij de gebiedscommissie.

Het programma Recreatie om de Stad Utrecht kent nu een eigen stuurgroep en wordt niet door een gebiedscommissie aangestuurd. Dit programma zal naar verwachting medio 2017 worden afgerond. Omdat we een vervolggopgave hebben voor de recreatieve uitloopgebieden en de stad-landrelatie, is het gewenst dat de gebiedscommissies betrokken worden bij het afronden van de RodS-opgave, zodat een overgang naar de komende opgave zo doelmatig mogelijk vorm kan krijgen. Na afronding van de RodS-opgave zal de stuurgroep worden opgeheven.

Op dit moment ligt de opgave voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) niet bij de gebiedscommissies. Dit houden we in de komende periode zo. Dit heeft te maken met de specifieke en met meerdere provincies samenhangende opgave en het voorkomen van het versnipperen van het NHW-gebied over meerdere gebiedscommissies. Ook is de siteholder (eerst verantwoordelijke) rol van de provincie niet te combineren met het onderbrengen in gebiedscommissies, waarin de provincie enkel een adviesrol heeft.

De Groen Blauwe Structuur-opgave Amersfoort is voor een belangrijk deel afgerond. Deze projecten worden door de gemeente getrokken. Gezien de beperkte provinciale rol hierbij, zien wij nu geen meerwaarde in een werkwijze waarbij onze rol invulling krijgt via de gebiedscommissie.

Een nieuwe opgave is de uitbreiding van het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Deze opgave valt vooralsnog onder de criteria die aanleiding geven het als provincie zelf te trekken. Bij de start van elke nieuwe fase in de ontwikkeling van de uitbreiding zullen wij beoordelen of het trekkerschap door de provincie nog gewenst is of dat het kan worden overgedragen aan de gebiedscommissie.

In de evaluatie gebiedscommissies AVP is de aanbeveling gedaan om een aantal kleinere projecten, waarbij de opdracht heel helder en niet complex is, als provincie zelf op te pakken. We zien hiervoor vooralsnog geen aanleiding. Naar ons oordeel is juist een eenduidige aanpak het meest duidelijk voor een ieder. Mochten zich opgaven voordoen waarbij het onderbrengen bij een gebiedscommissie nadrukkelijk tot meer kosten en meer tijd leidt, zonder dat dit te rechtvaardigen valt vanuit een integrale gebiedsopgave, dan ligt een provinciaal trekkerschap voor de hand.

Mocht er lopende de komende fase voor ons aanleiding zijn om in de keuze voor aansturing door een gebiedscommissie of door ons zelf te veranderen, dan wel sprake zijn van een nieuwe opgave waarover wij besluiten deze zelf te trekken, dan zullen wij hierover tijdig met de betreffende gebiedscommissie overleggen en onze keuze in een brief aan de gebiedscommissie toelichten. Hiermee voorkomen we de nu soms gesignaleerde onduidelijkheid in het gebied over de taakverdeling.

We gaan verder met twee AVP-gebieden: Oost en West

In de afgelopen periode was sprake van twee AVP-gebieden, Oost en West. Dit continueren wij.

In Oost is sprake van twee gebiedscommissies: Kromme Rijnstreek en Vallei en Heuvelrug. Gedurende de afgelopen periode is de organisatie in Oost sterk gewijzigd door de Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei om te zetten in Gebiedscoöperatie O-gen. Bij O-gen wordt overwogen om de rol van AVP-gebiedscommissie voor het gehele gebied Utrecht Oost te laten vervullen door de gebiedsraad. Daarmee zou in Oost, net als in West één AVP-gebiedscommissie (in de figuur van de Gebiedsraad) functioneren. De inbreng naar de Gebiedsraad vanuit de verschillende deelgebieden krijgt vorm via een AVP-begeleidingsgroep en Ledencommissies. Dit lijkt ons een doelmatige werkwijze. De keuze laten wij echter bij het gebied zelf.

De status van de gebiedscommissies blijft onveranderd: adviescommissies op basis van artikel 82 van de Provinciewet. In de afgelopen periode is als kritiek geuit dat deze status niet strookt met de uitvoerende rol van de gebiedscommissies. Naar ons oordeel staat het hebben van een formele status als adviescommissie echter niet in de weg om aanvullend daarop, desgevraagd, ook uitvoerende taken te vervullen. De behaalde uitvoeringsresultaten ondersteunen dit.

De twee programmabureaus die de gebiedscommissies ondersteunen worden voortgezet. Wij blijven hiervoor menskracht vanuit de provinciale organisatie en een exploitatiebudget beschikbaar stellen.

6.3 Instrumenten

- *Grond*

Grond is een belangrijk instrument voor de Agenda Vitaal Platteland. Grond is vaak de motor voor de doelrealisatie: verkoop, aankoop, ruil en functieverandering van grond. We vragen de gebiedscommissies voorrang te geven aan functieverandering en aankoop door partijen zelf zo veel mogelijk te stimuleren. Daarnaast vragen wij de gebiedscommissies de verkoop, aankoop en ruil (kavelruil, verkaveling voor groei) van grond ten dienste van de doelrealisatie uit te voeren. Met de gebiedscommissies zijn wij eerder overeengekomen dat er voor de jaren 2014 tot en met 2017 voor ten minste € 7 miljoen per jaar aan grond en opstallen wordt verkocht. Medio 2017 overleggen we met de gebiedscommissies welke minimale verkoopopgave voor de jaren na 2017 nodig is om de internationale natuurdoelen te kunnen realiseren. Hierbij ligt de prioriteit bij de verkoop van opstallen teneinde de beheerslasten zo snel mogelijk te beperken.

In het Handelingskader Onroerend Goed liggen de kaders en spelregels vast die in acht genomen moeten worden bij grondaan- en verkoop. Deze zijn mede gebaseerd op de Wet Agrarisch Grondverkeer en gericht op marktconformiteit, gelijkberechtiging en openbaarheid.

- *Subsidies*

Ook de komende periode zal een belangrijk deel van het Programma AVP worden uitgevoerd met subsidies. De Uitvoeringsregeling subsidie Agenda Vitaal Platteland vormt hiervoor de basis. Deze regeling wordt aangepast aan dit Meerjarenprogramma. De Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuurbeheer zetten we in bij functieverandering ten behoeve van natuur. De aanpak van één subsidiebeschikking voor provinciale-, rijks- en Europese bijdragen zetten wij uiteraard voort.

Wij vragen de gebiedscommissies om hun begeleidende en adviserende rol bij subsidieaanvragen vanuit hun gebied voort te zetten.

De afgelopen periode hebben de gebiedscommissies veelal op projectniveau subsidies aangevraagd en beschikt gekregen. Wij willen samen met de gebiedscommissies bekijken hoe kan worden overgegaan op een subsidieverlening op basis van jaarplannen. Dit draagt bij aan een versnelling van de uitvoering van projecten en aan vermindering van de administratieve lasten. Ons streven is om vanaf 2017 met deze aanpak te starten. In 2016 kunnen we samen met de gebiedscommissies bekijken hoe we tot concretisering van deze aanpak kunnen komen. Voor PAS en POP3-middelen biedt een jaarlijkse subsidiëring geen ruimte.

6.4 Monitoring en rapportage

Mede gezien de resultaten van de evaluatie is het gewenst beter te sturen op eenduidige monitoring en op het voldoende SMART zijn van de doelen.

Met de komst van het nieuwe systeem Presto zal voor AVP geen gebruik meer worden gemaakt van Foris. Voor de monitoring van grond en natuur ontwikkelen wij één eigen systeem ter vervanging Bebis en NOK (Natuurmeting op de Kaart). Voor AVP zal ook van dit nieuwe systeem gebruik worden gemaakt. Voor de overige thema's zal alleen worden gemonitord op gegevens die eenvoudig te verzamelen zijn en nodig zijn voor het kunnen beoordelen of er sprake is van voldoende voortgang in het behalen van de doelresultaten. De organisatie van de monitoring wordt zo vorm gegeven dat de resultaten betrouwbaar zijn, eenduidig en SMART. Wij vragen de gebiedscommissies data aan te leveren voor de monitoring. Overigens beperkt de monitoring vanuit AVP zich tot de behaalde resultaten. De effectmonitoring vindt vanuit de beleidsafdelingen plaats.

Onze rapportage over AVP maakt onderdeel uit van de provinciale begrotingscyclus. Aan de gebiedscommissies vragen wij om twee keer per jaar een voortgangsrapportage aan te bieden. Dit conform de inmiddels ontstane praktijk. Het tijdstip van aanleveren van deze rapportages is afgestemd op onze P&C-cyclus: de tussenrapportage voor 1 juli en de eindrapportage voor 1 april.

Aan de hand van de voortgangsrapportages en monitoring kunnen we beoordelen of bijsturing nodig is.

6.5 Europa

De huidige Europastrategie van de provincie loopt tot en met 2015. Wij bereiden een nieuwe Europastrategie voor. Deze zal inzetten op meer focus, duidelijke prioriteiten, meer samenwerken met de regio, en dus "smarter" en concreter worden. Vanuit de uitvoering is de vraag hoe de inzet van Europese regelingen en samenwerking de uitvoering van de doelen in het landelijk gebied kan ondersteunen en versterken.

AVP richt zich primair op de inzet van POP3 (zie ook paragrafen 4.1, 4.5 en 5.7) om de internationale afspraken op gebied van natuur (internationaal natuurnetwerk Natura 2000, Programma Aanpak Stikstof, PAS), waterbeheer (Kader Richtlijn Water, KRW) en het provinciale beleid ten aanzien van versterking, innovatie en duurzaamheid van de landbouw uit te voeren. Voor de bottom up ontwikkeling van het landelijk gebied is verder het onderdeel LEADER binnen POP3 van belang.

In dit AVP Meerjarenprogramma is, met uitzondering van agrarisch natuurbeheer, een programmering opgenomen voor POP3-gerelateerde doelen en de bijbehorende financiële middelen (ook wat betreft de kosten voor de uitvoering door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland).

Op basis van kansen en mogelijkheden die zich vanuit andere initiatiefnemers aandienen, is aanvullende inzet van EU middelen vanuit programma's als Life+, Interreg, Climate Kic mogelijk. Vanuit de provincie zal dit actief gestimuleerd worden, indien de inschatting is dat de inzet van capaciteit opweegt tegen de verwachte opbrengsten en resultaten.

Zowel voor het leren van andere landen en situaties, als voor het uitdragen van de successen van Utrecht als Topregio, is samenwerking in Europese netwerken van belang. Voor AVP zijn PURPLE en ERRIN belangrijke netwerken.

PURPLE (Peri Urban Regions Platform Europe) heeft als doel om de specifieke problemen van het 'platteland onder stedelijke druk' hoog op de Europese agenda te houden.

ERRIN (European Regions Research and Innovation Network) zet in op onderzoek, innovatie en ontwikkeling.

Werkwijze POP3:

In de afgelopen periode konden de POP-middelen direct door de gebiedscommissie geprogrammeerd worden voor inzet op projecten in de gebieden. Deze werkwijze wordt de komende jaren anders. Kern is dat de Europese commissie aantoonbaar wil hebben dat de beste projecten geselecteerd worden om voor subsidie in aanmerking te komen. De werkwijze via POP3 betekent dat gewerkt gaat worden met tendering en toetsing door een onafhankelijke commissie. De openstelling zal worden afgestemd met andere provincies en teneinde de uitvoeringslasten te beperken, in enkele perioden geconcentreerd worden. In de openstellingsbesluiten zal de provincie sturen op provinciale doelen. De gebiedscommissies blijven hun rol houden bij de projectontwikkeling en adviseren de provincie bij de openstelling van tenders over de behoeften in het gebied, maar hebben geen rol meer bij de beoordeling van de projecten. Deze nieuwe werkwijze zorgt voor een betere functiescheiding tussen projectontwikkeling en beoordeling. Wij verwachten van de gebiedscommissies dat zij de verbinding leggen met de water(systeem)opgaven die er zijn en dat zij integrale projecten nastreven.

Provincies hebben eind 2014 met EZ een uitvoeringsconvenant gesloten over POP3. Afgesproken is om POP3 in te zetten op het agrarisch natuurbeheer, KRW-water, landbouwstructuurversterking, innovatie/milieu, jongeboerenregeling en LEADER. In het AVP uitvoeringsprogramma zal m.u.v. agrarisch natuurbeheer een programmering worden opgenomen voor POP3 gerelateerde doelen en de bijbehorende financiële middelen (ook i.v.m. uitvoeringskosten RVO). Inzet is om zoveel mogelijk te koppelen tussen AVP en POP3. Het thema kleine kernen sluit aan bij het onderdeel LEADER van POP3. Daarnaast zullen de POP3 middelen beschikbaar gesteld worden via een tenderingssysteem (openstellingen). Het proces hiervoor zal worden meegenomen in het procesdocument van AVP.

7 De financiering

De financiering vormt een onlosmakelijk onderdeel van het AVP uitvoeringsprogramma. In dit hoofdstuk wordt toegelicht welke middelen beschikbaar zijn en hoe deze geprogrammeerd worden binnen AVP. Het gaat hierbij om middelen die in deze AVP-periode nieuw beschikbaar komen (paragraaf 7.1) en om middelen die al in de vorige periode zijn geprogrammeerd maar nog niet benut bijvoorbeeld omdat de planning reikt tot na 2015 (paragraaf 7.3).

In de gebiedsprogramma's die de gebiedscommissies opstellen en die ter vaststelling aan Gedeputeerde staten worden aangeboden vindt de financiële doorvertaling plaats tot op projectniveau.

7.1 Nieuwe middelen

Voor het AVP is ruim €98 mln. aan nieuwe middelen beschikbaar gesteld voor de periode 2016-2019 (zie tabel 1). Het gaat daarbij om middelen van de provincie, Rijk en Europa (ELFPO¹/POP3).

Tabel 1: Herkomst van de nieuwe middelen voor het Meerjarenprogramma AVP 2016-2019

AVP programmamiddelen 2016-2019	Bedrag in mln.
Provincie	
Structureel AVP budget	8,81
Akkoord van Utrecht*	10,00
LAMI	0,40
Grond voor grond*	14,00
Leefbaarheid kleine kernen (landelijk gebied)	2,00
Herprogrammering AVP 2012-2015	7,07
Rijk	
Natuurpact (ontwikkelbudget natuurrealisatie)*	27,60
Provinciale Aanpak Stikstof (PAS)*	7,50
Europa	
ELFPO/POP3 t.b.v. AVP	6,10
ELFPO/POP3 t.b.v. cofinanciering derden (waterschappen) **	14,87
TOTAAL	98,35

* bijdrage aan de natuuropgave

**beschikbaar voor cofinanciering door waterschappen en gemeenten. Deels ook opvangen binnen bestaande afspraken. Deels beschikbaar voor de volgende coalitie (v.a. 2020).

Toelichting op Europese middelen

Het totaal aan middelen vanuit Europa voor het landelijk gebied (ELFPO/POP3) bedraagt €38,9 mln voor de periode 2014-2020. Hier tegenover staat een verplichte overheidsfinanciering van € 32,96 mln. Van de € 38,9 mln. aan Europees geld is € 20,97 mln. bedoeld voor investeringen in het watersysteem, inrichtingsmaatregelen voor natuur en landschap, landbouwstructuurversterking, innovatie in de landbouw, investeringsregeling voor jonge boeren en LEADER. Deze middelen worden geprogrammeerd via AVP waarbij de verwachting is dat waterschappen, maar ook gemeenten, een substantiële bijdrage leveren aan cofinanciering. De overige Europese middelen (€ 17,92 mln. vanuit POP3) zijn bedoeld voor het agrarisch natuur- en waterbeheer dat vanaf 2016 door 7 agrarische collectieven wordt uitgevoerd. Dit is conform het natuurpact die provincies en Rijk hebben gesloten. De beheermiddelen worden niet via AVP geprogrammeerd.

Overige middelen coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn middelen opgenomen voor thema's die mogelijk kunnen bijdragen aan de AVP-doelen, maar (nog) niet zijn toebedeeld. Een beperkt deel van deze middelen komt mogelijk gedurende de AVP-periode 2016 – 2019 alsnog beschikbaar voor AVP.

¹ Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling

Tabel 2: Coalitieakkoord-middelen die relaties hebben met AVP-thema's maar geen onderdeel uitmaken van het AVP-budget

Budget Coalitieakkoord	Bedrag in mln.
Onderhoud routenetwerken	0,25
TOP's, routenetwerken en open data	0,80
Investeringsimpuls energieagenda	8,00
Aanpak leegstand agrarisch vastgoed	middelen uit RAP
Utrecht promotie, profilering, open data, één-loketfunctie, strategie en Utrecht 2040 (uitbreiding Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug valt hier onder vanuit promotie en profilering)	1,00

7.2 Programmabegroting (nieuwe programmering)

Van de beschikbare nieuwe middelen (€ 98,35 mln.) is het overgrote deel, te weten € 82,47 mln. al geprogrammeerd doordat het beschikbaar is gesteld expliciet voor een bepaald doel.

Tabel 3: gelabeld budget AVP 2016-2019

Gelabeld budget	Bedrag in mln.
Natuuropgave	59,10
Leefbaarheid en kleine kernen	2,00
Landbouw (ELFPO/POP3)	20,97
LaMi	0,40
Totaal	82,47

De ELFPO/POP3 middelen zijn verdeeld over een aantal specifieke doelen die in de onderhandelingen tussen provincies en Rijk en met de Europese Commissie tot stand zijn gekomen (zie tabel 4).

De cofinanciering vanuit AVP voor POP3 is onvoldoende voor de gehele opgave van POP3 in Utrecht van 20,97 mln. We zoeken daarom intensief de samenwerking met waterschappen en gemeenten om met projecten te komen waarvoor er voldoende cofinanciering meegebracht wordt. Ook kunnen bestaande reserveringen (zie § 7.3) opnieuw bekeken worden als cofinanciering van POP3-projecten.

Tabel 4: POP3 doelen en beschikbaar budget

Doel	Bedrag in mln.
Innovatie en duurzaamheid in de landbouw	3,32
Landbouwstructuurversterking	2,07
Investeringsregeling voor Jonge boeren	1,07
LEADER	3,10
Niet productieve investeringen voor natuur en landschap	1,28
Niet productieve investeringen voor water	10,13
Totaal	20,97

Nieuwe programmering

Voor deze periode is er een bedrag van € 15,88 mln. beschikbaar voor nieuwe programmering. Deze ruimte ontstaat deels uit herprogrammering van opgaven uit AVP 2012-2015 (€ 7,07 mln.) en deels bestaat het uit de structurele bijdrage die gedurende deze periode aan de reserve landelijk gebied wordt toegevoegd (€8,81 mln., zie tabel 1). Wanneer we dit bedrag optellen bij het gelabelde bedrag (tabel 3) komen we uit op het totaal aan nieuwe middelen (€ 82,47 + € 15,88 = € 98,35 mln.)

Voor het AVP-programma 2016-2019 wordt een bedrag van € 17,87 mln. geprogrammeerd. Deze bestaat grotendeels uit de thematische programmering van het AVP, namelijk €13,17 mln. In tabel 5 is de nieuwe programmering voor de thema's nader uitgewerkt. Daarnaast bestaat de nieuwe programmering uit de

proceskosten voor de totale AVP-opgave (€4,7 mln., ruim 2% van het totale beschikbare budget). Dit zijn de exploitatiekosten voor de programmabureaus Oost, West en Groene Hart en voor de provincie zelf.

Tabel 5: (Her)programmering AVP 2016-2019

Herprogrammering AVP 2016-2019	Bedrag in mln.
Landbouw	
Landbouwstructuurversterking, innovatie, jonge boeren (cof. POP3)	2,80
stadslandbouw en verbrede landbouw (cof. Leader/POP3)	1,44
proceskosten POP3 (RVO)	1,86
<i>totaal Landbouw</i>	6,10
Natuur	
inrichtingsmaatregelen AN (cof. POP3)	0,39
beleefbare natuur	0,75
water POP3 proceskosten	1,32
<i>totaal natuur</i>	2,46
recreatie en cultuurhistorie	
Routenetwerk	1,70
Grebbeinlinie	0,45
TOP's	0,16
NPUH Nieuwe Stijl	1,20
stad en land	1,00
<i>totaal recreatie</i>	4,51
TOTAAL	13,17

Tabel 6: Proceskosten AVP 2016-2019

Proceskosten AVP	Bedrag in mln.
Exploitatiekosten programmabureau Oost	1,80
Exploitatiekosten programmabureau West	1,20
Proceskosten provincie (incl. VIC en Groene Hart)	1,70
Totaal	4,70

Er is sprake van een lichte overprogrammering, namelijk een bedrag van €2 mln. Deze ontstaat door de nieuwe programmering €17,87 af te trekken van de beschikbare programmering €15,88. Dat is slechts 1% van de totale omvang van AVP). Gezien de ervaringen in de afgelopen periode is een dergelijke overprogrammering verantwoord.

Alles overziend kan het volgende overzicht worden gemaakt, zie tabel 7.

Tabel 7: Totaal overzicht programmering AVP 2016-2019

Overzicht programmering AVP	Bedrag in mln.
Gelabeld AVP budget (tabel 3)	82,47
Programmering per thema (tabel 5)	13,17
Proceskosten (tabel 6)	4,70
Overprogrammering	-1,99
Totaal nieuwe middelen AVP (tabel 1)	98,35

7.3 Doorlopend programma (verplichtingen en reserveringen)

Naast de nieuwe beschikbare middelen zijn er reeds gemaakte en belegde verplichtingen en reserveringen van projecten die tussen 2012-2015 zijn gestart en die tot betaling leiden in de nieuwe AVP-periode. Deze doorlopende projecten worden in de komende AVP-periode (verder) uitgevoerd. Vaak gaat het om vrij grote projecten zoals Groot Mijdrecht Noord, Groot Wilnis-Vinkeveen, Oostelijke Vechtplassen en Fort aan de Buursteeg die al flink op stoom zijn en waar hard gewerkt wordt aan afronding.

Tabel 7: Doorlopend programma AVP 2012-2015

Verplichtingen en reserveringen die tot betaling leiden in de nieuwe AVP Periode	Bedrag in mln.
Verplichtingen	
Oost	7,7
West	7,8
Provinciebreed	10,1
Reserveringen	
Oost	13,7
West	19,7
Provinciebreed	42,3
Totaal	101,3

Als de middelen van bestaande verplichtingen en reserveringen die tot betaling leiden in de komende AVP-periode opgeteld worden bij de beschikbare middelen van de komende AVP periode gaat het in totaal om een beschikbaar AVP budget van €199,65 mln. (98,35 mln. + 101,3 mln.).

Risico's

Het grootste risico is dat we de onder meer met het Rijk afgesproken doelen niet tijdig halen. De beschikbare middelen zijn volledig geprogrammeerd waardoor er geen ruimte is voor eventuele aanvullende cofinanciering van initiatieven van gebiedspartners die bijdragen aan de provinciale beleidsdoelen in het landelijk gebied. Mochten financiële tegenvallers zich voordoen dan zullen die opgevangen worden binnen het AVP programma, zo nodig door herprogrammering. Dit omdat de risico's binnen het programma moeten worden opgevangen en niet ten laste van het weerstandsvermogen gebracht mogen worden. De bedoeling is dat uit vrijvallende reserveringen uit het de afgelopen AVP-fase voldoende risicobuffer beschikbaar blijft zodat herprogrammering bij tegenvallers kan worden voorkomen.

Gezien de omvang van het totaal beschikbare budget en de ervaringen uit de afgelopen periode is het gewenst om halverwege deze periode de financiële balans op te maken. Eind 2017 vindt daarom een herijking plaats van het MJP. Daarbij worden ook de resultaten van de monitoring betrokken.